

Kansalaisopistojen tulevaisuusvisiot – Sosiaalista mediaa oppimassa

Kansalaisopistojen tulevaisuusvisiot – Sosiaalista mediaa oppimassa

Satu Nurmela (toim.)

Koulutus- ja kehittämiskeskus Brahea
Turun yliopisto – University of Turku

Turun yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Brahean julkaisuja B:4

Toimittaja: Satu Nurmela

Paino: Painosalama Oy, Turku 2011

ISSN:

1798-8187 (nid.)

1798-8195 (PDF)

ISBN:

978-951-29-4661-7 (nid.)

978-951-29-4662-4 (PDF)

Julkaisun sisältö edustaa kirjoittajien näkemyksiä.
Hallintoviranomainen ei vastaa hankkeen esittämästä sisällöstä.

Sisällys

Hyppy tuntemattomaan	5
Visuaalinen verkkoviestintä kirkastaa kansalaisopiston ilmettä	7
Ning -verkkoympäristö projektin virallisena kotisivuna	13
Opettavaiset digitarinat	18
Ovatko vapaan sivistystyön organisaatiot Facebookin kavereita?	26
Sosiaalisen median käyttömahdollisuuksia opetuksessa	33
Viisi syytä käyttää sosiaalista mediaa opetuksessa	40
Ruotsin kielen kurssi edistyneille Skypen kautta	43
Kansainvälisen opettajavaihtotoiminnan kehittäminen lisää kansalaisopistojen yhteistyötä	52
Laadukas aikuiskoulutus - avain opistojen toimeentuloon	56
Kansalaisopistot vapaan sivistystyön kentässä	62
Vapaan sivistystyön imago ja visio sosiaalisen median aikakaudella	68

Hyppy tuntemattomaan

Projektimaailma on haasteellista. Kehittämishankkeissa tehdään yhdessä partnereiden kanssa hyppy tuntemattomaan ja tavoitellaan jotain sellaista mitä ei vielä ole olemassa. Silti kaikki pitää pystyä näkemään ennakolta eli mitä tehdään, milloin ja kenen kanssa sekä mitä se kaikki maksaa. Central Baltic INTERREG IV A 2008-2013 hankkeena toteutettu Lemon eli *Learning Communities of Modern Liberal Adult Education* on myös esimerkki hankkeesta, missä byrokratia vei energiaa ja aikaa luovuudelta ja kehittämiseltä enemmän kuin partnerit osasivat enakkoon odottaa. Budjetin ja toimintojen seuranta budjettilinjoittain, työpaketeittain, partnereittain, vuosittain, neljän kuukauden pätkissä, desimaalien kanssa ja pyöristettyinä lukuina ei vastaa enää tarkoitustaan. Yhteisellä hypyllä oli odottamatonta vastatuulta.

Lemon-hanketta suunniteltiin vuosina 2007-2008. Kun hanke pääsi alkamaan tammikuussa 2009 oli alkanut taloudellinen taantuma, mistä ei ollut vielä mitään merkkejä suunnitteluvaiheessa. Yhtenä hankkeen tavoitteena oli valmistaa opistoja niukkeneviin resursseihin, mutta tästä tuli monille partnereille arkea jo hankkeen aikana. Laskuvarjolla liitelyn sijaan matka muuttui joidenkin kohdalla vapaaksi pudotukseksi.

Hankkeen tavoitteet kurkottavat vapaan sivistystyön tulevaisuuteen: opistoille Suomessa ja Virossa lähdettiin hakemaan uusia opiskelijoita, uusia kohderyhmiä, uusia toimintamalleja ja uusia verkostoja. Vaikka hankesuunnitelma hahmotettiin yhdessä partnereiden kanssa sen tavoitteen sisäistäminen vei aikaa. Yhtenä hankkeen tavoitteena oli tutustua sosiaaliseen mediaan ja katsoa mitä mahdollisuuksia se avaa opistojen opetukseen ja muuhun toimintaan. Osalle partnereista jopa sosiaalinen media terminä oli vieras. Siihen nähden edistymme hankkeessa loistavasti kuten tämän kirjan artikkeleistakin voi päätellä.

Turun avoimessa yliopistossa tieto- ja viestintäteknikan opetuskäyttö on ollut arkea jo 1990-luvulta alkaen. Alkuun käytettiin puhe- linneuvotteluita ja sittemmin oppimisalustoja ja verkkoneuvottelua. Osalle partnereista nämä työkalut olivat tuntemattomia, mutta nyt kaikki pystyvät osallistumaan hanketyöskentelyyn myös verkossa. Verkkoneuvottelut ovat säästäneet aikaa ja matkakuluja. Oman aikansa on ottanut myös 13 partnerin keskinäinen tutustuminen ja verkostoituminen. Suomesta oli mukana hankkeessa kahdeksan partneria ja Virossa viisi. Opistojen toimintaperiaatteissa maiden välillä oli paljon eroavaisuuksia, vaikka perustehtävä on kaikilla sama.

Turun yliopisto on vastannut vapaan sivistystyön alueelle kohdistuvan Lemon-hankkeen koordinoinnista. Yhteisenä tavoitteena on ollut elinikäisen oppimisen edistäminen. Taustalla on vahva ja pitkäikäi-

nen yhteistyöverkosto opistojen ja avoimen yliopisto-opetuksen välillä. Turun yliopiston avoin yliopisto on aina panostanut voimakkaasti yliopisto-opintojen joustavuuteen ja saavutettavuuteen muuallakin kuin yliopistopaikkakunnilla. Kumppanuus avoimen yliopiston ja vapaan sivistystyön välillä on uudistumisen edessä, sillä opiskelijamäärät kasvavat enää lähinnä verkko-opinnoissa. Opiskelijat pitää nyt tavata verkossa ja rakentaa vuorovaikutusta myös sinne. Yhteistyöoppilaitoksissa toimivilla tutoreilla tulee jatkossakin olemaan tärkeä rooli tuloksellisen oppimisen mahdollistajina, mutta nyt osa ohjauksesta tapahtuu verkon välityksellä. Elinvoimaisista opistoista hyötyvät myös avoimen yliopiston opiskelijat, koska näin saadaan opinnoissa tarvittavaa osaamista mm. kielissä, tieto- ja viestintätekniikassa ja mediataidoissa. Opistojen kehittäminen on siis avoimelle yliopistolle tärkeä asia.

Kolmivuotisen hankkeen koordinointi raportoituna neljän kuukauden välein ja kahden budjettimuutoksen kera on ollut vaativaa. Uskoin että mikä tahansa hanke tuntuu tämän jälkeen helpolta. Toivottavasti partnerit lähtevät kehittämään toimintaansa tämän jälkeenkin projektimuotoisesti yhteistyössä muiden kanssa, sillä myös tämä on ollut yksi Lemon-hankkeen tavoitteista.

Projektin vetäjänä voin todeta hankkeen tavoitteiden toteutuneen siten kuin ne on hankesuunnitelmaan kirjattu. Osa niistä jopa ylitetään sillä mm. hankkeen pilottikoulutuksiin on osallistunut enemmän kuin hankkeen suunnitteluvaiheessa uskalsimme odottaa. Tähän kirjaan ei ollut hankala houkuttaa kirjoittajia. Se kertoo siitä, että hankkeen aikana ollaan opittu ja uudistuttu ja myös jatkossa ollaan valmiita kehittämään omaan perustehtävään soveltuvia toimintamalleja. Tästä on hyvä jatkaa jalat tukevasti maankamaralla ainakin hetken.

Turussa kulttuuripääkaupunkivuotena 18.3.2011

Satu Nurmela

Kehittämispäällikkö

Turun yliopiston avoin yliopisto-opetus

Visuaalinen verkkoviestintä kirkastaa kansalaisopiston ilmettä

Jaana Houessou, Salon kansalaisopisto / Tanja Kivi, Porvoon kansalaisopisto

Suomalaisten kansalaisopistojen vuodenkulkua ovat jo pitkään rytmittäneet perinteiset kevätnäyttelyt. Näyttelyissä tuodaan esille vuoden aikana toteutettu. Opiskelijoiden motivaatio saada tekemänsä työ esille on usein voimakas. Näyttelyiden valinta, kehystys, ripustus, valvonta ja purku ovat kuitenkin raskaita toteuttaa. Sopivien tilojen puutteessa näyttelyitä joudutaan ripustamaan auloihin, käytäville ja väliaikaisiin sermeihin, jotka eivät varsinkaan taide- ja kädentaitoaineiden opetuksen tuotosten esittelylle luo hyviä puitteita. Oppilastöiden suuri määrä ja tilojen niukkuus aiheuttavat usein monta kertaa vaihtuvan näyttelyn. Oppilas turhautuu, kun oma työ on esillä vain vähän aikaa. Myös mahdollisuus opistojen markkinointiin näyttelyiden yhteydessä hukataan monesti täysin.

Tyypillisesti opistojen näyttelyt ovat ahtaita, huonosti valaistuja ja eri kädentaitoja, taiteenaloja ja kunnostustöitä iloisesti sekoittavia kokonaisuuksia. Yhteen teokseen keskittyminen on hankalaa, ja katsojalle jää helposti tiedostamaton mielikuva keskinkertaisuudesta ja harrastelijamaisuudesta. Kyse on toki oppilastöiden esittelyistä, mutta samalla kyse on koko kansalaisopiston imagosta.

Enemmän kuin tuhat sanaa

Visuaalinen viestintä vaikuttaa ihmiseen tehokkaasti. Jo pieni lukutaidoton lapsi oppii tunnistamaan visuaalisia tyylejä ja erottamaan niitä toisistaan. Ihmiselle kehittyvät varhain ensimmäiset mielikuvat siitä, missä hän haluaa olla osallisena, missä ei. Valintoja tehdään jatkuvasti ja ne eivät ole aina tietoisia. Nykyinen vapaa-ajan toiminnan tarjonta on niin laaja, että mielikuvien merkitykset korostuvat. Asiakas, jolla ei ole aikaisempaa kokemusta toiminnan tarjoajista, on vahvasti mielikuviansa armoilla.

Ei ole mikään salaisuus, että kuntapalvelut yleisesti mielletään laadultaan keskinkertaisiksi. Negatiiviset mielikuvat elävät vahvasti ja pitkään. Kokemuksen myötä mielikuvat kuitenkin muuttuvat usein positiivisemmiksi. Kansalaisopiston tulee elääkseen, kasvaakseen ja uudistuakseen houkutella jatkuvasti uusia asiakkaita. Parhailaan opistojen palveluita käyttävät enimmäkseen keski-ikäiset ja sitä vanhemmat naiset. Nuorempi asiakaskunta, kaikenikäiset miehet sekä

nuoret perheet tulisi saada mukaan toimintaan. Siksi ajanmukaisen ja positiivisen mielikuvan luominen on opistoille välttämätön ja haastava tehtävä. Positiivisesti näkyvän toimintansa lisäksi visuaalinen viestintä on merkittävä työkalu mielikuvien luomisessa. Se tarjoaa kielen, joka avautuu nopeasti, ilman analysointia, kaikenikäisille ja monikulttuurisesti.

Kuluneen kahdenkymmenen vuoden aikana kansalaisopistojen toimintakenttä on muuttunut. Vastaavan toiminnan tarjoajia on tullut alalle niin kunnallisten palveluiden, yhdistysten, yksityisyriyten kuin yritysketjujenkin suunnilta. Samalla asiakkaiden tarpeet ja asenteet ovat muuttuneet. Vaaditaan yhä istuvammin räätälöityjä ja ajanmukaisia palveluita. Suurin osa Suomen kansalaisopistoista toteutti menneen vuosituhannen lopulla omat verkkosivut, joiden kautta tiedotus on atk-taitoisille mahdollisimman helppoa ja nopeaa. Sivustoista pyrittiin saamaan informatiivisia ja käytännöllisiä, ja niitä tehtiin monissa tapauksissa opiston omin voimin, työllistettyjen ja hankkeiden avulla. Lopputulos oli asiallinen, muttei välttämättä visuaalisesti tuore ja houkutteleva.

Katsaus Suomen kansalaisopistojen nykyisille kotisivuille osoittaa nopeasti, ettei yleisilme edelleenkään ole kohonnut kovin innostavaksi. Nykytilanteessa, jossa kunnallistalous on tiukka ja samalla kilpailu opiston toiminta-alueella kiihtynyt, on opistojen palvelut saatettava houkuttelevaan ja ajanmukaiseen muotoon. Visuaalinen panostus ja viestintä opiston kotisivujen yhteydessä sekä sosiaalisen median kautta on nopea, edullinen ja käyttökelpoinen työkalu.

Lemon-hankkeen yhtenä päätavoitteena oli uusien osallistujaryhmien tavoittaminen ja uusien yhteistyöverkoston luominen. Opistojen sosiaalisen media käyttöä tuettiin hankkeessa voimakkaasti. Nämä tavoitteet tukivat toisiaan hedelmällisellä tavalla. Viemällä näyttelyjä ja muuta visuaalista aineistoa verkkosivuille voidaan saavuttaa sellaisia ryhmiä, joille netti on tuttu ja luonteva toiminnan ja vuorovaikutuksen foorumi, mutta opisto ei vielä ole. Nuorten ja nuorten perheiden tavoittaminen tulee helpommaksi, kun se voidaan tehdä sähköisesti. Myös vanhemman väestön keskuudessa netin käyttö laajenee jatkuvasti. Aktiivinen, harrastava ikäihminen osaa yhä useammin jo etsiä tarvitsemansa tiedon oman kotikoneen avulla. Netissä näyttelyt ja informaatio ovat myös liikuntarajoitteisten ja kauempina maaseudulla asuvien helposti tavoitettavissa. Sosiaalinen media tuo opiston esteettömästi niin asiakkaan kuin yhteistyökumppaninkin luo.

Uusia mahdollisuuksia

Jos unohdettaisiin olemassa olevat sivut ja lähdetäisiin miettimään opistojen pedagogisia ja nettimarkkinoinnin tarpeita, tulos tuskin olisi

mitään nykyisten sivujen tapaista. Onneksi tällä vuosikymmenellä ei tarvitse jokaisen opiston itse toteuttaa interaktiivista, työtunteja ja laitteistoja vaativia sivustoja; nykyään on tarjolla monen opiston tarpeisiin sopivia sosiaalisen median palveluja, jotka tarjoavat teknisen puolen ilmaiseksi tai nimelliseen hintaan.

Opistojen sosiaalisen median ulottuvuus päästäänkin nyt suunnittelemaan tarvelähtöisesti ja pedagogiikka voidaan ottaa mukaan näitä tarpeita mietittäessä. Ihminen oppii ja kokee kolmella päätävällä: visuaalisesti, auditiiivisesti ja motorisesti, eli näkemällä, kuulemalla ja liikkumalla. Tämä on peruspedagogiikkaa, jonka tietämys kansalaisopistoissa on ehkä markkinoinnin kannalta unohdettu. Jos ihmisille tarjotaan mahdollisimman monta tapaa kokea kansalaisopistot, mielikuva yleensä monipuolistuu ja samalla muuttuu positiivisemmaksi. Lisäksi ihminen kaipaa yhteyttä toisiin; yksin on ikävä olla.

Sosiaalinen media tarjoaa yhden ratkaisun kaikkiin näihin tarpeisiin. Internet-sivuilla liikuttaessa hiiren ja näppäinten avulla toteutuu motorinen puoli. Kuvien ja videonpätkien saadaan audiovisuaalista viestintää kansalaisopistoilta mahdollisille asiakkaille. Lisäksi sosiaalisen median tarjoama mahdollisuus kommentoida ja keskustella kuvista ja videoista tarjoaa monen kaipaamaa yhteisöllisyyttä.

Kun kansalaisopisto harkitsee kevätnäyttelyn tuottamista nettiin, ensimmäinen vaihe on valita opistolle oikea väylä nettimestiasta. Onko tärkeintä suomen, ruotsin tai viron kieli? Minkälaista väkeä sivustolla yleensä käy? Maksaa palvelu, ja mikä on tekijänoikeuskäytäntö? Lisäksi olisi tarpeen tarkistaa, noudattaako sivusto kansalaisopiston yleistä markkinointisuunnitelmaa, ettei yleisö saisi täysin ristiriitaisia viestejä.

Porvoon ja Salon näyttelyt

Parhaimmillaan valittu sosiaalisen median palvelu tarjoaa ilmaiseksi tai nimellisestä maksusta tekijänoikeudet suojaavan paikan esitellä opiston toimintaa uusille mahdollisille käyttäjäryhmille. Porvoossa on LEMON-hankkeen aikana toteutettu kaksi kertaa kevätnäyttely perinteisen aulanäyttelyn lisäksi myös Irc-Galleriassa¹. IRC tulee sanoista 'Internet Relay Chat', eli 'internetin välittämä keskustelu'. Alun perin palvelu perustettiin Chat-keskustelijoiden galleriaksi, jonne saattoi laittaa oman kuvansa. Näin keskustelijoilla oli mahdollisuus nähdä, miltä keskustelukumppani näyttää. Palvelun kuvaominaisuus alkoi kuitenkin elää omaa elämäänsä. Nykyään suurin osa käyttäjistä jakaa omia kuviaan, eikä varsinaisesti osallistu 'chattailuun'.

Salon kansalaisopisto kokosi ensimmäisen nettinäyttelynsä keväällä 2010, osana Lemon -hanketta. Se toteutettiin opiston omalle sivus-

¹ <http://irc-galleria.net/user/Kansalaisopisto/blogs>

tolle². Näin samasta osoitteesta löytyy tiedot alkavista kursseista sekä näytteet aikaisempien tuloksista. Myöhemmin sivuille tehtiin oma osio kursseilla kuvatulle videomateriaalille. Lemon-hankkeen aikana myös muissa suomalaisissa ja virolaisissa vapaan sivistystyön yhteistyöoppilaitoksissa luotiin nettinäyttelyitä³ ja Facebook-profiileja⁴. Sosiaalisen median käytön lisääminen oppilaitoksissa oli yksi Lemon-hankkeen tavoitteista.

Heti ensimmäistä näyttelyä koottaessa kävi ilmi, miten normaalista aulanäyttelystä poikkeavaa materiaalia oli mahdollista saada näyttille sosiaalisen median palveluun. Muun muassa videonpätkät liikuntakursseista, kuten tanssikursseista, sekä Tiffany-kurssilta teosten teko vaiheista antoivat täysin uuden ulottuvuuden kevätnäyttelyyn. Kielikursseilta esiteltiin kielistudion käyttöä sekä oppilaiden opeteltavalla kielellä kirjoittamia kirjoitelmia ja muita tehtäviä. Verkkosivuille voisi lisätä myös videoita lausunta- ja teatteri-ilmaisun kursseilta. Ympäristö- ja luontokurssien retkiä voisi niin ikään dokumentoida nähtäville. Kansalaisopiston toiminnan laaja kirjo pääsee huomattavasti paremmin esille; kevätinäyttely ei enää käsitä vain taito- ja taideaineita eikä aulatilojen ahtaus aseta rajoituksia näyttelyyn kestolle tai esillä olevan materiaalin määrään.

Kevätinäyttelyitä ei tarvinnut purkaa, vaan näyttelyt jäivät nettiin pysyvänä ”mainoksena” kansalaisopiston kursseista. Ensimmäisenä vuonna oli yllätys, kun kevään jälkeen toinen katselijahuippu koettiin syksyllä kurssien ilmoittautumisaikaan. Informaatiovallankumous on mullistanut ihmisten elämää ainakin yhtä paljon kuin aikanaan teollinen vallankumous. Ihmiset ovat nyt tottuneet etsimään tietoa netistä. On luonnollista, että harkitessaan kurssille osallistumista ihmiset kävivät katsomassa, löytyisikö jostakin tietoa kurssista.

Samaan aikaan, kun moni kunta supistaa painettujen julkaisujen määrärahoja, tarjoaa sosiaalinen media paitsi uuden, ehkä piankin jo pääasiallisen kanavan kurssien esittelyyn. Opettajat ja joissakin tapauksissa oppilaat voisivat kuvata opistojen digikameralla itse esittelyvideon, tai kevätinäyttelyn kokoajaksi palkattu henkilö voisi käydä eri kursseilla kuvaamassa. Pedagogiselta kannalta olisi ihanteellista, jos opettaja osallistuisi parin minuutin videon luomiseen. Video voi koostua myös digikuvista, tai siitä voi tehdä digitaalisen tarinan. Taiteen perusopetuksessa videoiden editointi voidaan sisällyttää opetukseen. Perinteisten näyttely- ja taide-esineiden tekijät voivat myös videolla kertoa lyhyesti työn ideointi- ja luontiprosessista, opetuksesta ja tyytyväisyydestään kurssiin. Tällaiset peer-to-peer (vertais-) mielipiteet koetaan usein luotettavaksi ja hyväksi informaatioksi.

2 www.salonkansalaisopisto.fi

3 www.rahvaylikool.ee/galerii, <http://picasaweb.google.fi/turuntyoavenopisto/RefreshingLEMON#>

4 Haapsalu Rahvaylikool

Työtehtäviä verkossa

Verkossa tehtävä työ mullistaa niin opiston johdon kuin opettajien ja kurssisihteerienkin toimenkuvaa. Kun opistojen markkinointi siirtyy enemmän määrin nettiin, täytyy materiaalin kokoamiseen, muokkaamiseen ja päivittämiseen varata oma työaikansa. Jotta sosiaalisen median käyttö olisi notkeaa ja tarjoaisi toivottuja mielikuvia, sen kanssa täytyy työskennellä jatkuvasti. Vanhentunut informaatio antaa huonon leiman sivuston tai profiilin ylläpitäjältä. Netissä opiston visuaalinen yleisilme vertautuu vaivattomasti tuhansiin vastaaviin palveluntarjoajiin. Opiston omalaatuisuus avautuu näin nopeasti ja helposti.

Salon kansalaisopisto avasi Lemon -hankkeen aikana myös Taidesilta -sivuston⁵, joka esittelee toimintaa taiteen perusopetuksen eri aloilla. Taidesilta on opiston kotisivuista kokonaan irrallinen sivusto, joka monipuolisesti palvelee taiteen perusopetuksen harrastajia. Salossa taiteen perusopetusta annetaan musiikin, kuvataiteen, käsityön, tanssin ja teatterin aloilla. Oma yhteinen media tukee taiteidenvälistä toimintaa, joka Salon taiteen perusopetuksessa on yksi tulevaisuuden tärkeimmistä haasteista. Sivustolle päivitetään perusinformaation lisäksi kuvia, videoita ja lyhyitä juttuja toiminnasta.

Taidesiltaa päivitetään muutama kerta vuodessa. Kaikki taiteen perusopetuksen opettajat kuvaavat, tai antavat oppilaiden kuvata, toimintaa omilla tunneillaan. Päätoimiset opettajat valitsevat aineistosta ne kuvat ja videot, jotka päivitetään sivuille. Suunnittelijaopettajat käsittelevät kuvat ja päivittävät ne sivustolle. Tässä toimintamallissa sivuston päivitys ei koidu liian raskaasti yhdelle henkilölle. Kaikki toimijat on sitoutettu yhteisen median sisällöntuottamiseen, mutta varsinaisen teknisen päivityksen on vain parin henkilön vastuulla. Taidesillan sisältö painottuu kuviin ja niiden runsaus tulee lähivuosina olemaan mahdollinen ongelma. Ratkaistavaksi jää, miten laajasti materiaalia arkistoidaan ja säilytetään sivustolla.

Paitsi sivustojen sisältö, myös niiden ulkoasu ja ilme vanhenee nopeasti. Kiivaaseen tahtiin muuttuvassa kuvatulvassa totumme nykyisiin siihen, että kaikki graafinen aineisto on visuaalisesti ajan tasalla. Vaikka opistojen verkkosivustojen ei ole tarkoituskaan olla varsinaisen viihdemedia, on sen ulkoasusta pidettävä huoli. Ilmettä tulee päivittää säännöllisesti ja se on hyvä antaa ammattilaisen tehtäväksi. Ajanmukainen opisto varautuu sivustojen sisällölliseen, rakenteelliseen ja visuaaliseen päivittämiseen sekä tiedotuksen sosiaalisen median ulottuvuuksiin niin työnjaossa kuin budjetissaankin.

Mikäli käytetään jotakin valmista sosiaalisen median palvelua, kuten Porvoossa käytetty IRC-galleria tai Haapsalu Rahvaülikoolin Facebook-profiili, päivitetään graafinen ilme palvelun puolesta. Tällöinkin jää opistojen tehtäväksi tarkistaa sivusto säännöllisesti, ettei uusiutu-

⁵ www.taidesilta.fi

nut ilme ole ristiriidassa opiston toivoman välitettävän mielikuvan kanssa.

Kyse on enemmänkin työn uudelleenorganisoinnista kuin lisätyöstä. On silti tärkeää asettaa vastuuhenkilöt ja suunnitella käytänteet huolella. Huomioon tulee ottaa tuntiopettajien vaihtuvuus ja uusien työhön ohjaus. Näin selvittää vähimmällä työmäärällä ja taataan hyvä tulos.

Miten päästä alkuun

Jotta visuaalinen verkkoviestintä todella kirkastaisi kansalaisopiston ilmettä, täytyy sen kehittämiseen suunnata jonkin verran voimavaroja. Suurikin vaikutus voidaan silti saada aikaan vähällä työllä. Usein päätös ja alkuperäinen suunnitelma sosiaalisen median hyödyntämisestä ovat suurin askel. Alkuun pääsee helposti tutustumalla verkossa jo oleviin opistojen palveluihin ja pohtimalla, mitkä ideat sopisivat oman opiston tavoitteisiin.

Ning -verkkoympäristö projektin virallisena kotisivuna

Annika Nummelin, Turun suomenkielinen työväenopisto

Lemon- projekti on tietävästi yksi ensimmäisistä, jolle ensimmäinen, hanke, joka käyttää sosiaalisen median sivustoa virallisena kotisivunaan. Tässä artikkelissa tutustutaan paremmin kyseiseen Ning-sivustoon ja arvioidaan sen toimivuutta Lemon- projektin näkökulmasta.

Mikä Ning?

Ning (*www.ning.com*) on elokuussa 2005 avautunut verkkoympäristö, jossa käyttäjät voivat luoda omia sosiaalisia verkkosivuja ja yhteisöjä. Ningin ovat perustaneet Marc Andreeseen ja Ningin nykyinen toimitusjohtaja Gina Bianchini.

Ning tukeutuu markkinoinnissa sivuston nopeuden ja helppouden mainostamiseen. Oman verkoston suunnittelun ja luomisen mainostetaan olevan mahdollista alle minuutissa. Sivuston painotetaan myös skaalautuvan ja mukautuvan jokaisen käyttäjän omien tarpeiden mukaisesti. Sivuston markkinoinnin voidaan katsoa onnistuneen hyvin, sillä kolmen vuoden päästä perustamisestaan verkkopalvelulla oli puoli miljoonaa eri yhteisöä.

Ning toimi pitkään täysin ilmaisena, kunnes kesällä 2010 sivusto siirsi verkkopalvelunsa maksullisiksi. Tarjolla on kolme erihintaista lisenssiä. Kuukausihinta on lisenssin tasosta riippuen 2,95 - 49,95 dollaria. Lisenssit eroavat muun muassa käytettävyyssominaisuuksiltaan, sallitulta jäsenmäärältään ja varastointitilan suuruudeltaan.

Ning Lemon- projektissa

Lemon- projekti on käyttänyt Ning- sivustoa (*http://lemonproject.ning.com/*) virallisena kotisivunaan syksystä 2009 saakka. Sivuston tarkoituksena on tiedottaa kyseisestä hankkeesta sekä mahdollistaa kokeusten ja ajatusten jakaminen sosiaaliseen mediaan ja hankkeen muuhun aihepiiriin liittyvissä ajankohtaisissa asioissa.

Ningin siirryttyä maksulliseksi, Lemon-projekti hankki Mini verkoston lisenssin eli suppeimman kolmesta lisenssivaihtoehdosta. Mini verkoston katsottiin olevan riittävä Lemonin tarpeisiin jäsenmäärän (max.

kuulumattomia, ns. ulkopuolisia jäseniä. Hanketiedon levittämisen ja tavoitteiden saavuttamisen kannalta tällaisten jäsenten kuuluminen ryhmään on erityisen tärkeää ja mieluista.

Lemonin ning-sivusto oli aluksi avoin, jolloin kuka tahansa pystyi liittymään jäseneksi. Pian kuitenkin sivustolle kirjautui jäseniä, jotka levittivät roskapostiviestejä ja sivusto päätettiin sulkea niin, että sivulle pääsee jäseneksi vain ylläpitäjän hyväksynnällä. Myös sisällön julkaisemiseen tarvitaan ylläpitäjän hyväksyntä.

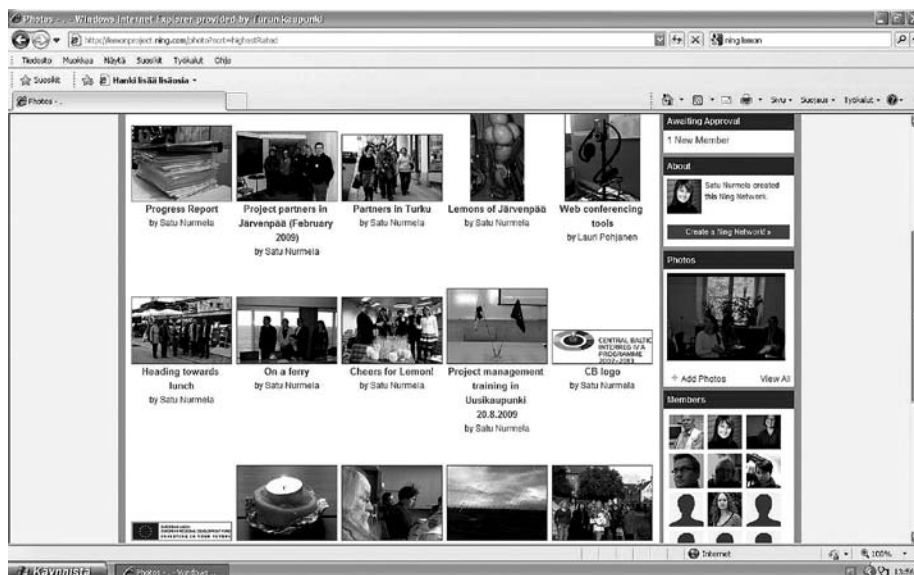
Jäsenten profiilit eroavat toisistaan paljon. Osa jäsenistä jakaa profiilissaan vain pakolliset tiedot (sukupuoli, asuinpaikka ja -maa) ja esiintyy ilman kuvaa. Tällaisia käyttäjiä on jäsenistä noin puolet. Toinen puoli ryhmästä on ladannut itsestään profiilikuvan, mutta tästäkin ryhmästä vain arvioilta puolet on osallistunut aktiivisesti sivuston keskusteluihin ym. sosiaaliseen toimintaan.

Sisältö

Lemon- hankkeen Ning- sivuston sisältö koostuu 129 kuvasta, 14 videosta, 32 blogikirjoituksesta sekä 15 foorum-komentista (Tiedot vuoden 2010 lopulta). Aktiivisinta sisältötuotanto on ollut vuoden 2010 alkupuolella.

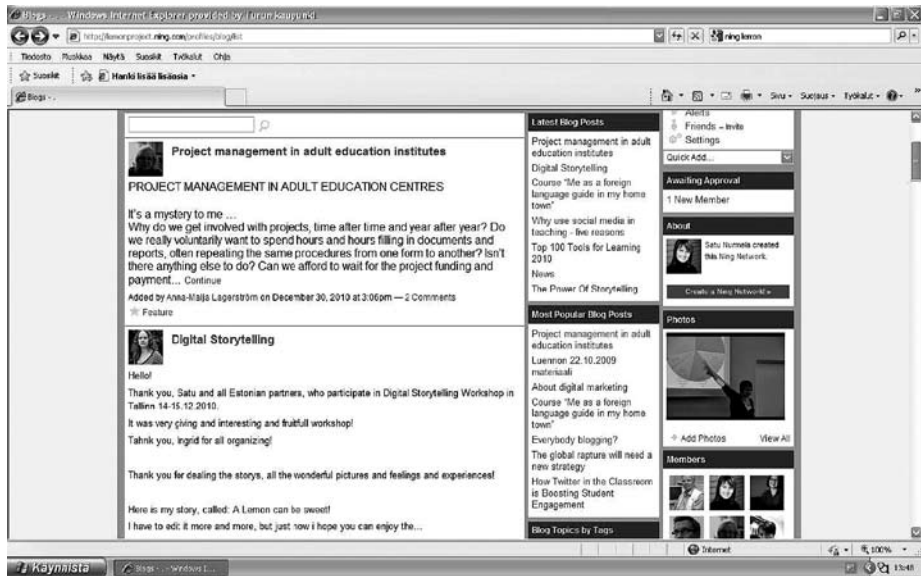
Sivuston kuvat ovat pääosin projektitapaamisista, eri työpakettien kokouksista ja muista hankkeen tilaisuuksista. Virallisesta luonteestaan huolimatta kuvissa on monin paikoin mukana myös huumoria. Kuvia on katsottu kiitettävän paljon, mutta kommentoitu harvoin.

Videoita on ladattu sivustolle huomattavasti kuvia vähemmän. Katsomis- ja kommentoimisaktiivisuus ei juuri poikkea kuvista. Aiheel-

taan videot lukeutuvat lähes poikkeuksetta sosiaalisen median esitteilyvideoihin eli ne ovat hankkeen toteuttamisen kannalta hyödyllisiä.

Blogikirjoitukset vaihtelevat aiheeltaan laajalti. Kirjoitukset käsittelevät muun muassa projektin ja sosiaalisen median kannalta ajankohdaisia asioita, antavat vinkkejä sosiaalisen median parempaan käyttöön ja esittelevät tulevaa tai mennyttä kurssia tai yhteistyötapaamista. Blogikirjoitukset ovat innostaneet jäseniä ahkeraan kommentointiin. Parhaassa tapauksessa keskustelua on syntynyt kirjoituksen pohjalta pitkän kommenttiketjun verran.

Keskustelupalstan kirjoitukset muistuttavat aiheiltaan jonkin verran blogikirjoituksia, mutta ne ovat lyhyempiä ja vapaamuotoisempia. Keskustelupalsta toimii myös eräänlaisena markkinointi- ja tiedotuskanavana, jossa kerrotaan esimerkiksi uusista kursseista ja opistojen taloudellisista tilanteista.

Kuten yllä mainitsin, sivuston sisällön tuottamiseen osallistuu vain noin neljäsnes jäsenistä. Muutamaa poikkeusta lukuunottamatta, nämä jäsenet ovat tuottaneet lähes kaiken sivuston sisällöstä. He kirjoittavat ja kommentoivat ahkerasti blogeja, tuovat ajankohtaisia aiheita foorumille muiden ryhmäläisten tietoisuuteen, lataavat kuvia hankkeen tahtumista ja koostavat videoita mielenkiintoisista aiheista.

Lopuksi

Lemon- hankkeen Ning –sivusto on hyvä esimerkki siitä, miten projektin virallinen kotisivuna voidaan käyttää sosiaalisen median työkalua. Sivusto on ulkoasultaan yksinkertainen, selkeä ja helppokäyttöinen. Se päivittyy tasaisesti ja ylläpitäjät varmistavat, että asiattomat viestit ei-

vät päädy julkaisuun. Sivustolla voidaan käydä ajankohtaisia, jäseniä kiinnostavia keskusteluja. Käyttäjien on helppoa ja turvallista jakaa tietoa kollegoidensa kanssa.

Vaikka jäsenten aktiivisuus blogien kirjoittajina tai kommentoijina ei ehkä ole aivan sillä tasolla kuin alun perin kaavailtiin, on sivusto kuitenkin tutustuttanut jäsenensä Ning-ympäristöön ja samalla siihen yhteisen sosiaaliseen median työkaluun. Monet jäsenistä, itseni mukaan lukien, ovat rohkaistuneet kirjoittamaan kenties ensimmäiset blogikirjoituksensa ja kommenttinsa. Ja vaikka omaa tuotosta ei vielä olisikaan uskaltanut julkaisemaan sivustolla, on kynnys blogikirjoitusten jakamiseen ja foorumkeskusteluihin osallistumiseen tulevaisuudessa todennäköisesti pienempi.

Opettavaiset digitarinat

Satu Nurmela, Turun yliopisto, avoin yliopisto-opetus

"Digitaalinen tarinankerronta täytyy nähdä eräänä keinona ilmaista itseään, se on eräs "uusi tapa" tehdä tätä itseilmaisua."

"It's impressive how big difference the voice is making. Simply pictures don't have so much influence but with voice and story it's complete."

"Creative activity. Different stories can have different objectives and style, so it should be interesting for many people."

Osallistujien kommentteja Lemon-hankkeen digitaalisen tarinankerronnan työpajoista syksyllä 2010.

Tarina palaa nyt digitaalisena

Yksilöt ja yhteisöt hahmottavat tarinoiden kautta kokemuksiaan ja identiteettiään. 2000-luvun tarinankerronnalle on tyypillistä yksilöiden tarinoiden kautta pala palalta rakentuva kollektiivinen kertomus ajankuvastamme. Sosiaalisessa mediassa minun tarinoista tulee meidän tarinoita kun tarinat kerrotaan ja eletään verkossa. Facebookin tärkein yhteisöllisyyttä rakentava verkkoarkkitehtoninen elementti on mahdollisuus yhteiseen, uutisvirrassa tapahtuvaan tarinankerrontaan. (Matilainen 2011.)

Samanaikaisesti sosiaalisen median rinnalla on kehittynyt digitaalinen tarinankerronnan formaatti, missä tuodaan esiin yksilön tarina multimedialla keinoilla ja henkilökohtaisesta näkökulmasta kerrottuna. Digitaaliset tarinat ovat käyttäjien itsensä luomaa sisältöä ja mikrodokumentteja ihmisten elämästä. Ne ovat konkreettinen esimerkki siitä, miten julkinen ja yksityinen kohtaavat joukkoviestinnässä, kaupallisen ja ei-kaupallisen raja hämärtyy ja miten kansallinen ja globaali sekoittuvat. Tarinoiden avulla opitaan erilaisia asioita eli sovelluskohteita löytyy runsaasti koulutuksessa.

Sisältöjä täsmäelämän ja välittömyyden aikakaudelta

Erityisesti media ja mediateknologioiden kehitys vievät eteenpäin nk. välittömyyden kulttuuria millä John Tomlinson (2007) viittaa niin aikaan kuin läheisyyteenkin. Välittömyyden kulttuuria ovat esimerkiksi-

si internetin nopeasti saatavilla olevat tietomäärät, työn ja vapaa-ajan välisen rajan hämärtyminen, palveluiden ympärivuorokautinen saatavuus sekä erilaiset matkaviestinlaitteet ja niiden myötä muuttuva sosiaalinen kulttuuri. Tämän kaiken mahdollistaa internet.

Täsmäelämän ja välittömyyden aikakaudella voimme raportoida ja kertoa tarinoita omasta ja yhteisön näkökulmasta tässä ja nyt. Tarinoiden niukkaa formaattia edustavat lyhyet statuspäivitykset Facebookin ja Twitterin kaltaisissa palveluissa ja itsenäisiä kokonaisuuksia ovat käsikirjoittamista ja editointia edellyttävät digitarinat. Nyt edellytetään luku- ja kirjoitustaidon rinnalla mediataitoja sekä palveluja, joiden kautta yksilöt jakavat elämäänsä muiden kanssa. Yksi tärkeistä tulevaisuuden taidoista 2000-luvulla on osata luoda omista tiedoista ja kokemuksista arvokasta, mukaansatempaavaa ja uusia mahdollisuuksia avaavaa tietoa muille. Sekä tiedonlähteille pääsy, että oman sisällön tuottaminen ovat taitoja, joiden opettamisessa mm. opistoilla on oma työsarkansa.

Etenkin yhteiskunnan syrjäytymässä olevat ryhmät tarvitsevat tilaisuuksia ja rohkaisua oman äänen esiin tuomiseen. Kyse on digitaalisen kuilun umpeenkuromista isommasta tehtävästä eli yhteiskunnallisen epätasa-arvon, köyhyyden ja syrjäytymisen näkyväksi tekemisestä. Jotta yksilön ääni tulee kuulluksi osana demokraattista kansalaisyhteiskuntaa tarvitaan ohjausta, työpajoja ja verkkofoorumeita ja digitaalinen tarinankerronta on yksi tähän soveltuva menetelmä.

Uudenlaiset leirinuotiot ovat vain osittain verkossa

Sosiaalinen media on muuttanut perinteisiä käsityksiä yhteisöllisyyteen vaadittavan yhteisen tilan luonteesta. Tämä voi lisätä vapaan sivistystyön haastetta tavoittaa ne kansalaiset, jotka ovat jo löytäneet yhteisönsä verkkopalveluista ja omaavat riittävät taidot siellä toimimiseen. Vapaan sivistystyön kannattaa lähteä mukaan sinne missä ihmiset ja sisällöt jo ovat. Facebookissa vieraillaan useita kertoja päivässä samalla kun opistoissa käydään fyysisesti aiempaa vähemmän katsastamassa tarjontaa, antamassa palautetta, tekemässä aloitteita tms. Sosiaalinen media on tila missä opistolla on mahdollisuus vuorovaikutukseen opiston nykyisten, tulevien ja potentiaalisten opiskelijoiden kanssa. Mutta Facebookin kaltaiset foorumit tuskin riittävät nykyajan leirituleksi vaan lisäksi tarvitaan kohtaamisia myös kasvotusten. Tarinoiden sisältöä tehdään ryhminä ja yhteisöllisesti mm. kollektiivisesti muistellen. Erilaiset kulttuuriorganisaatiot kuten museot ja kirjastot edustavat kärkitoimijoita yhteisön muistiin liittyvien tarinatyöpajojen järjestäjinä (William 2009, 62.). Kansalais- ja työväenopistot ovat niin ikään potentiaalisia tarinankerronnan koordinaattoreita kun tarkoituksena on tehdä erilaisien ryhmien ja yhteisöjen ääni kuulluksi.

Tarinatyöpaja on parhaimmillaan aikamatkailua oman identiteetin kanssa

“Most of all I like the fact that it gives us yet another chance to relate our personal stories, emotions, things that we believe to be important and want to share with others.”

Digitaalinen tarina on lyhyt 1-3 minuutin pituinen henkilökohtainen tarina multimedian avulla kerrottuna. Sillä on potentiaalia demokrati-an edistämiseen, sillä jokainen saa näin oman äänensä kuuluviin. Tarinoiden henkilökohtaisuus syntyy kun tarinassa yhdistyvät yksilön näkökulma ja omalla äänellä tehty kerronta. Kuvamateriaali voi sisältää omia kuvia, mutta on mahdollista tehdä tarina myös muiden ottamien kuvien, abstraktien tai itse tarinaa varten otettujen uusien kuvien varaan. Tarina voi rakentua myös piirrosten, maalausten, kirjeiden tai muun visuaalisen materiaalin varaan. Varsinaisen tarinanteon lisäksi myös tarinoiden katselu yhdessä ja niistä keskustelu kuuluvat prosessiin. Tarinankerronnan syvin taso on saavutettu kun työpajan osallistujat toteavat olevansa oman tarinanteon ja työpajan jälkeen jotenkin erilaisia kuin sitä ennen.

Opetustarkoituksessa tarinoita voidaan tehdä myös muusta kuin henkilökohtaisesta näkökulmasta ja ilman emotionaalisia sävyjä. Mutta silloin saatetaan menettää jotakin digitarinoiden tehosta ja merkityksestä. Mm. Patric Lowenthal on esittänyt, että mitä kauemmas digitarinat ajautuvat alkuperäisestä tarinatyöpajan formaatista sitä heikommiksi muuttuvat myös tarinat. Bernard Robin (2006) tosin on sitä mieltä, että digitarinoita voi olla erityyppisiä. Riippuu siis täysin kontekstista min-käläisiä tarinoita halutaan tehdä ja onko henkilökohtainen näkökulma ainoa tavoiteltava vaihtoehto.

Työpajan vetäjältä vaaditaan monialaista osaamista

Daniel Meadowsin (2003) mukaan digitaalisten tarinoiden tekeminen ei ole helppoa. Ohjaajalta edellytetään monipuolisia taitoja kuten pedagogista asiantuntemusta sekä ryhmän että yksilön ohjaamisessa, mediaosaamista, teknistä osaamista ja tietenkin perehtyneisyyttä itse tarinankerrontaan menetelmänä. Ohjaajan tehtävänä on rakentaa työpajaan turvallinen ja luottamuksellinen ilmapiiri. Käsikirjoittamista ja visuaalista viestintää tuetaan erilaisilla harjoituksilla. Käsikirjoittamisen aikana tarinatyöpajan osallistujat liikkuvat omissa muistoissaan ja tunteissaan ja työstävät samalla omaa identiteettiään. Ohjaaja ja ryhmä tukevat työskentelyä palautteen ja rohkaisun avulla tarinankerronnan eri vaiheissa. Tarinan tekijä avaa ja sulkee joitain ovia ja valmis tarina on aina yllätys sekä tekijälle että ryhmälle. Myös teknisesti taitavat

osallistujat hyötyvät ohjauksesta. Pelkkä kuvien sijoittelu peräkkäin ja musiikin lisääminen ei johda digitaaliseen tarinaan siten kuin menetelmän kehittäjät Joe Lambert ja Dana Atchley sen käsittävät. (Lambert 2005.)

Tarkoituksena on kertoa puhutteleva ja luovasti työstetty tarina niin että se koskettaa ja keskusteluttaa sekä tekijää että katsojia. Tarinan sanoman ja tekijän kannalta on tietenkin tärkeää, että kokonaisuus on esteettisesti harkittu ja viimeistelty. Tarinan tulee aina olla ensisijainen ja vasta sen ehdoilla käytetään tekniikkaa. Erilaiset esitykset tai listanomaiset matkakuvaukset tms. eivät täytä digitaalisen tarinankerronnan kriteereitä, vaikka niissä hyödynnettäisiinkin monipuolisesti multimedian mahdollisuuksia. Pelkkä esitys ei tavoita samaa syvyyttä kuin henkilökohtaisesta näkökulmasta kerrottu tarina. Työpajan lopussa ensi-ilta on paitsi tarinoiden katselua myös niiden reflektointia ja tarinoista opitaan erilaisia asioita.

Kuva 1. Digitaalisen tarinankerronnan vaiheet Joe Lambertin seitsemän askeleen mukaan. Lambert ja Center for Digital Storytelling ovat kehittäneet Story Circle-metodia 16 vuoden ajan ja kouluttaneet työpajojen vetäjiä eri maihin. (Lambert 2009 ja <http://www.storycenter.org>)

Lemon-hankkeen työpajoista opittua

Esittelin digitaalista tarinankerrontaa Lemon-partnereille syksyllä 2010 ja asia herätti kiinnostusta sekä Suomen että Virossa opistoissa. Molempien maiden partnereille järjestettiin vuoden lopussa digitaalisen tarinankerronnan työpajat. Suomen työpajassa syntyi seitsemän tarinaa ja Virossa kahdeksan. Tarinat käsittelivät henkilökohtaisia aiheita kuten lapsenlapsen, kummilapsen tai oman lapsen elämää, koteja ja muuttoja tai lasten harrastuksia, elämän kohokohtia ja erilaisia elämässä kohdat-

tuja muutoksia. Yleisemmällä tasolla esiteltiin yksittäistä taideprojektiä, opiston kurssia ja opiston toimintaa. Viron työpajan yhteydessä syntyi myös oma työpajatyöskentelyä pohdiskeleva tarinani *Way to go*, joka on katsottavissa mm. Lemon-hankkeen sivuilla osoitteessa <http://lemonproject.ning.com>.

Tarinatyöpajojen jälkeen osallistujilta kerättiin palautetta ja ideoita digitaalisen tarinankerronnan käytöstä vapaassa sivistystyössä. Kyseeseen vastasi 10 yhteensä 17:sta osallistujasta ja kaikki vastanneet pitivät kokemustaan antoisana. Samalla palautteesta käy ilmi digitaalisen tarinankerronnan haasteellisuus.

Ei nimi miestä pahenna vai pahentaako?

Digitaalinen tarinankerronta ei ole paras mahdollinen tapa kertoa menetelmästä, sillä *digitaalinen* menetelmän nimen alussa johdattaa ajattelemaan, että tämä on tekniikkavetoista toimintaa jolle kaikki muu on alisteista. Kyse on kuitenkin ensisijaisesti tarinoista ja ihmisistä eli erilaisista elämäntarinoista, muutostarinoista, oppimiskokemuksista, kasvuprosesseista ja muistelusta. Tekniikka tulee mukaan siksi, että tarinan voi digitaalisena kuunnella useammin kuin kerran ja muutkin kuin työpajan osallistajat.

Digitaalisiin tarinoihin liittyvää epätietoisuutta kannattaa hälventää kertomalla jo itse työpajoista digitaalisen tarinan muodossa. Digitarinat ovat parhaita esimerkkejä menetelmän lopputuotteista ja ensimmäisen työpajan jälkeen esimerkkitarinoita ja kokemuksia on tarjolla jo useampia. Ei kannata karkottaa heikommat tieto- ja viestintätekniikan valmiudet omaavia osallistujia hämmentävällä nimellä. Kurssi minikä nimeä ei ymmärrä on liian etäinen eikä todennäköisesti aikaansaa suurta osallistujaryntäystä työpajaan.

Digitalarinointi on luovaa työskentelyä

Tarinankerronnassa yhdistyvät kyky nähdä olennainen, ennakkoluottomuus ja intuition hyödyntäminen. Parhaimmillaan tarinankerronnassa syttyy usein luovalle työskentelylle ominainen intohimo kun tarinankertoja tuntee työstämänsä asian omakseen. Käsikirjoitus on juuri sellainen kuin tarinankertoja itse haluaa sen olevan – vaikka siihen saa palautetta ja ohjausta. Käsikirjoitusvaiheessa Lemon-työpajojen osallistajat työskentelivät itsenäisesti verkkoneuvotteluna toteutetun johdannon jälkeen. Vielä parempaan lopputulokseen olisi päästy mikäli johdanto olisi voitu toteuttaa yhden päivän pituisena lähitapaamisena. Käsikirjoitusvaiheessa kommunikointi tapahtuu tarinankertojan omassa mielessä ja vaatii vahvaa itseluottamusta uskoa että työ onnis-

tuu. Työpajan aloituksessa ideoidaan käsikirjoituksia yhdessä ja saadaan rohkaisua itsenäiseen työskentelyvaiheeseen. Ohjaajan palaute auttaa käsikirjoituksen ja kuvakäsikirjoituksen viimeistelyssä. Työpajan vetäjällä tulee olla menetelmiä asenteiden ja mielen avartamiseksi, jotta kertojalla on rohkeutta tarttua aiheeseen omalla erityisellä tavallaan.

Tukea tarvitaan etenkin käsikirjoittamiseen ja kokonaisuuden hallintaan

Työpajoissa käytettiin PhotoStory3-ohjelmaa mikä on ilmainen ja helppo ohjelma aloittelijalle vaikkakin sen ominaisuudet vastaavasti ovat hieman rajatut kuin esimerkiksi Microsoftin MovieMakerin. Lemonin kursseille osallistuneilla tekniikka ei ollut se asia mihin kaivattiin enemmän ohjausta. Sen sijaan osallistujat olisivat kaivanneet lisää tukea kokonaisuuden miettimiseen eli käsikirjoittamiseen ja kuvakäsikirjoittamiseen. Myös oman kertojanäänen käyttö ja sen lisääminen osaksi tarinaa aiheutti hämmennystä.

Tarinan koostamiseen oli varattu 1-1½ päivää ja osallistujapalautteen mukaan tämä oli liian lyhyt aika. Työpajojen tulisi olla vähintään kaksipäiväisiä tai mielellään kolmepäiväisiä osallistujien lähtötasosta riippuen. Näin aikaa jäisi tarinoiden käsikirjoittamisen harjoitteluun, visuaalisen ilmeen, rytmin ja tyylin miettimiseen sekä kokonaisuuden hiontaan. Aikaa pitäisi tarinanteon eri vaiheissa jäädä kertojan oman identiteetin tutkailuun ja itseilmaisun hakemiseen. Osa työpajoissa tehdyistä tarinoista jäi kesken tai viimeistelemättä mikä on valitettavaa, koska silloin työpajan yksi antoisa vaihe eli tarinan esittäminen ensi-illassa ja käsittely ryhmässä jää puuttumaan.

Kokemusten ja identiteetin reflektointi on tarinankerronnan ydintä

"Itse työpaja oli ihan mukava, kun sai keskittyä asiaan ja vietti yhden päivän varsin tiiviisti asian parissa. Tarinaa oli myös mukava tehdä. Ja täytyy aina muistaa, että samalla kun tällaista tarinaa tekee ja työstää, tulee myös käytyä tarinaa (ja sen taustalla olevia asioita) läpi.

Kaikki eivät koe syvimpien tunteiden käsittelyä miellyttäväksi, mutta esimerkiksi valokuvan avulla tarinoihin liittyviä tunteita on helpompi tiedostaa ja ilmaista. Tarinoihin kiinnittyvien tunteiden tiedostaminen helpottaa tarinan käsikirjoittamisesta, kuvien valikointia ja äänimaailman suunnittelua. Turvallisen ja luottamuksellisen ilmapiirin rakentamiseksi Banaszewski (2002) suosittelee, että ohjaajan on myös itse jaettava tunnetasolla koskettava digitarina ja näin demonstroitava riskinottoa, minkä jokainen omia tunteitaan käsittelevä tarinankertaja kohtaa. Esimerkkitarinoiden avulla aukeaa myös koko tarinankerronnan idea.

Lemonin tarinatyöpajoista eteenpäin uusin ideoin

Lemon-hankkeen työpajoihin osallistuneet jatkavat tarinoiden tekoa omissa organisaatioissaan. Tarinankerronta soveltuu hyvin osaksi vapaan sivistystyön toimintaa. Jo nyt digitarinoita on käytetty mm. opistojen kuvataideaineiden esittelyssä. Aikomuksena on mm. kouluttaa menetelmään oman opiston henkilökuntaa ja opiskelijoita esimerkiksi perinnepiirissä ja senioriväestön tietotekniikkakoulutuksessa. Sukutai kylähistoriaan liittyviin haastatteluihin ja vanhojen valokuvien ympärillä käytäviin muisteluihin voidaan jatkossa integroida digitaalista tarinankerrontaa. Digitarinoiden hyödyntäjiä tulevat olemaan myös erilaisia muutoksia kohdanneet kohderyhmät, kieltenopetus ja käden taitojen kurssit. Ylipäättään tarinankerronnalla pystytään rikastamaan erilaisia opintoja. Tarinoilla nähdään mahdollisuuksia myös opiston markkinoinnissa samoin kuin esimerkiksi pienten ja keskisuurten yritysten markkinoinnissa. Opiston tarjontaa aiotaan esitellä digitarinoiden avulla maahanmuuttajille eri kielillä. On ollut varsin vaikeaa luoda maahanmuuttajille kokonaiskäsitystä siitä, mitä kaikkea opistossa voi tehdä ja oppia.

Turun yliopiston avoimen yliopiston tarkoituksena verkostoitua muiden avointen yliopistojen kanssa ja lisätä näin opiskelijatason kansainvälisiä kontakteja mm. jakamalla opiskelijoiden elämäntarinoita. Samalla päästään kokeilemaan miten tarinat sopivat avoimen yliopiston kursseille oppimisen tukemiseen ja vaihtoehtoiseksi tai täydentäväksi suoritustavaksi perinteisille esseille.

Yksilön tarinasta ryhmän ja yhteisön tarinaksi?

Digitaalinen tarinankerronta on joustava menetelmä mitä kannattaa kehittää eteenpäin ja kokeilla eri tavoin. Henkilökohtaisen tarinan lisäksi digitarina voidaan tehdä myös ryhmätyönä. Jerry Watkins ja Angelina Russo (2009) kritisoivat Story Circle-mallin mukaista tarinankerrontaa sen yksilökeskeisyydestä. Heidän mukaansa demokratian ja muutoksen edistämisen mahdollisuudet pienenevät olennaisesti mikäli tarinat tehdään vain henkilökohtaisesta näkökulmasta. Heidän mielestään parempi lähtökohta olisi tehdä tarina luovien menetelmien avulla ryhmänä ja ryhmän potentiaalia hyödyntäen. Digitaalisen tarinankerronnan työpajan yksi vahvuuksista on nimenomaan sen ohjatussa tai jopa rajatussa työskentelyssä ryhmänä eikä henkilökohtaisissa vapaasti eri aiheista tehdyissä tarinoissa. Ehkä tässä olisi jotain kokeilemisen arvoista myös vapaan sivistystyön maailmaan?

Lähteet

Aukentaus, P. 2010. Olenko luova? Helsinki: Oy Nord Print Ab.

Banaszewski, T. 2002. "Digital Storytelling finds its place in the classroom." *Multimedia Schools*, 9, 32-5.

Center for Digital Storytelling. Haettu 16.3.2011. <http://www.storycenter.org/workshops.html>

Lambert, J. 2009. *Digital Storytelling. Capturing lives, creating community*. California, US: Digital Diner Press.

Lowenthal, P. 2009. *Digital Storytelling in Education. An Emerging Institutional Technology?* 252-259. *Story Circle. Digital Storytelling Around the World*. Ed. by John Hartley and Kelly Mc William. Wiley-Blackwell.

Matilainen, Salla. 2010. *Olemassaolon viestejä – Facebook välineenä ja 2000-luvun ajankuvana*. Pro gradu -tutkielma, 141 s. Mediatutkimus.

Meadows, D. 2003. "Digital Storytelling: Research-based practice in new media." *Visual Communication*, 2 (2), 189-193.

Meretoja, H. 2010. *The French narrative turn : : from the problematization of narrative subjectivity in Alain Robbe-Grillet's Dans le labyrinthe to its hermeneutic rehabilitation in Michel Tournier's Le roi des aulnes*. Turku : University of Turku

Nurmela, S. 2011. www.satujatarina.com

Shedroff, N.1999. *Information interaction design: A unified field theory of design*. In Robert. E. Jacobson (ed.), *Information Design*. Cambridge: MIT Press, p. 137.

Suominen, R., Nurmela, S. 2011. *Verkko-opettaja*. WSOY. (käsikirjoitus)

Tomlinson, J. 2007. *The Culture of Speed: the Coming of Immediacy*. Los Angeles: Sage.

Watkins, J. and Russo, A. 2009. *Beyond Individual Expression. Working with Cultural Institutions*. Teoksessa *Story Circle*. ed. Hartley, J. D and McWilliam, K. 37-75. Singapore: Wiley-Blackwell.

William, M. W. 2009. *The Global Diffusion of a Community Media Practice*. *Digital Storytelling Online*. Teoksessa *Story Circle*. ed. Hartley, J. D and McWilliam, K. 37-75. Singapore: Wiley-Blackwell.

Ovatko vapaan sivistystyön organisaatiot Facebookin kavereita?

Heli Kaldas, Haapsalun kansalaisopisto / Ingrid Leinus, Tarton kansalaisopisto

Facebook on web-pohjainen sosiaalinen verkosto. Verkoston käyttäjät voivat lisätä ystäviä, lähettää heille viestejä, jakaa tärkeitä tapahtumia ystäviensä kanssa henkilökohtaista profiiliaan päivittämällä ja jakaa kuvia muiden käyttäjien kanssa. Tämän lisäksi käyttäjät voivat liittyä erilaisiin yhteisöihin, jotka on luokiteltu esimerkiksi kaupungin, työpaikan, koulun tai alueen mukaan. Facebook perustettiin vuonna 2004 ja nykyään se on käytössä ympäri maailmaa. Wikipedian mukaan Facebookilla on Virossa 270 000 käyttäjää. Tämä tarkoittaa sitä, että yksi viidestä Virossa asuvasta ihmisestä käyttää Facebookia.

Facebookin merkitys kommunikaatio- ja markkinointikanavana kasvaa jatkuvasti. Lemon-projektin yhtenä teemana oli sosiaalinen media ja sen tarjoamien mahdollisuuksien hyödyntäminen. Teema herätti kiinnostuksemme: onko nämä mahdollisuudet löydetty myös vapaan sivistystyön koulutuskeskuksissa ja kuinka niitä alalla käytetään. Lähetimme 49 keskukselle kutsun osallistua aihetta tarkastelemaan tutkimukseen ja saimme 31 vastausta.

Voidaan sanoa, että aihe koskettaa hyvin monia ihmisiä – myös niitä, joilla ei vielä ole Facebook-tiliä. Monista tuntuukin siltä, että heidän on ennemmin tai myöhemmin luotava itselleen tili tai he putoavat auttamatta kyydistä. Mutta onko Facebookin vaikutus todella niin voimakas ja käytetäänkö sitä todella niin laajalti?

Facebookin käyttö Viron vapaan sivistystyön liiton (Eesti Vabaharidusliit) jäsenorganisaatioissa

Lähdimme selvittämään Facebookin käyttöä Viron vapaan sivistystyön liiton (EVHL) jäsenorganisaatioissa kyselytutkimuksen avulla. Kysely lähetettiin www.connect.ee -verkkosivuston kautta 49 vapaan sivistystyön koulutuskeskukselle, jotka ovat mukana vapaan aikuiskoulutuksen hankkeessa *Täiskasvanute koolitus vabahariduslikes koolituskeskustes*. Kyselyyn vastasi kaikkiaan 31 organisaatiota. Kirjallisen kyselyn lisäksi tutkimuksen aikana haastateltiin Viron vapaan sivistystyön liiton EVHL:n ja Viron aikuiskouluttajien liiton (*Eesti Täiskasvanute Koolitajate Assotsiatsioon Andras*) puheenjohtajia sekä Tarton ja Haapsalun kansa-

laisopistojen henkilöstöä.

Kyselyyn vastasi 24 naista ja 7 miestä. Heistä 22:lla oli Facebook-tili. Vastaajat mainitsivat erilaisia syitä sille, miksi he eivät olleet luoneet Facebook-tiliä. Osa ei kokenut sitä tarpeelliseksi (neljä vastaajaa). Toisia pelotti liiallinen ja hallitsematon informaatiotulva eivätkä he pitäneet sitä tarpeellisena muiden välineiden rinnalla (kolme vastaajaa). Muutama vastaaja olisi kyllä halunnut Facebook-tilin, mutta heiltä puuttui tarpeellinen tieto sen luomiseksi ja käyttämiseksi (kaksi vastaajaa).

Ne, joilla jo oli Facebook-tili, olivat käyttäneet sitä jo melko kauan. Yhdeksän vastaajaa alkoi käyttää Facebookia yli vuosi sitten ja kuusi vastaajaa viimeisen 12 kuukauden aikana. Neljä vastaajaa oli alkanut käyttää Facebookia vasta hiljattain ja lähes yhtä monta (kolme vastaajaa) oli aloittanut viimeisen 6 kuukauden aikana.

Vastaajat käyttävät Facebookia enimmäkseen kommunikoidakseen ystävien, perheenjäsenten ja tuttavien kanssa (15 vastaajaa) sekä tiedon löytämiseen ja jakamiseen (4 vastaajaa). Vastaajien mukana oli myös passiivisia käyttäjiä, jotka vasta opettelevat sovelluksen käyttöä ja tarkkailevat muiden ihmisten tekemisiä (3 vastaajaa).

Kaikki, joilla on Facebook-tili ja jotka käyttävät sovellusta aktiivisesti ovat varmasti huomanneet, että myös monilla organisaatioilla on omat tilinsä. Kysyimme tutkimukseen osallistuneilta organisaatioilta, ovatko ne luoneet oman Facebook-tilin ja jos ovat, niin miksi.

Kyselyn mukaan 11 organisaatiolla on oma tili ja 16 organisaatiolla ei ole tiliä. Kaksi organisaatioista vastasi, että heillä kyllä on tili, mutta sitä ei käytetä aktiivisesti. Niitä vastaajia, joilla on henkilökohtainen Facebook-tili ja joiden organisaatioilla on myös tili, oli kaikkiaan kymmenen. Tämän perusteella voidaan sanoa, että henkilökohtaista kokemusta hyödynnetään myös organisaatiotasolla. Näiden tilien tavoitteena on ennen kaikkea tiedon jakaminen, kurssien ja koulutusten markkinointi ja kulttuuritapahtumien tiedottaminen. Kaksi vastaajista piti erityisen tärkeänä mahdollisuutta kommunikoida oppilaiden kanssa ja toimia heidän kanssaan samassa sosiaalisessa verkostossa.

Tutkimuksen perusteella näyttää siltä, että tietoa jaetaan paljon ja markkinointi on aktiivista, mutta toisaalta tämäkin vaihtelee suuresti organisaatioiden välillä. Viisi vastaajista ilmoittaa, että he lähettävät tietoa keskimäärin kerran päivässä. Yhtä monta ilmoittaa jakavansa tietoa keskimäärin kerran viikossa. Yllättävän moni, kahdeksan vastaajaa, lähettää tietoa vain harvoin. Kuusi organisaatiota ilmoittaa, että heillä on yksi henkilö, joka vastaa tästä viestinnästä – tämä yli puolet kaikista osallistuneista. Muissa viidessä organisaatiossa tiliä ylläpitää useampi henkilö. Joissain organisaatioissa kaikilla työntekijöillä on mahdollisuus lähettää tietoa ja joissain on erityisyksiköitä tai -ihmisiä, jotka päivittävät ja tarkkailevat tiliä.

Koska yksi Lemon-projektin teemoista on koulutus, kysyimme käyttäjiltä, tuntuuko Facebookin käyttö heistä vaivattomalta ja tar-

vitsevatko he ylimääräistä opastusta. Kaksitoista vastaajaa totesi, että käyttäminen on jokseenkin vaivatonta tai todella vaivatonta. Seitsemän vastaajan mielestä käyttö ei ole täysin vaivatonta – he mainitsivat myös, että he oppivat tekemällä, ja se saa sovelluksen käyttämisen tuntumaan helpommalta. Opastuksen tarvetta ei kuitenkaan mainittu, mikä luultavasti tarkoittaa, että tilin luomiseksi saadaan usein neuvoja ystäviltä ja tutuilta, joilla on jo tili. Ihmiset myös oppivat paljon kokeilemalla. Facebookia ei kenties myöskään pidetä vakavasti otettavana markkinointikanavana, jota varten tulisi erikseen kouluttautua. Yksi vastaajista sanoi, ettei näe mitään syytä jatkaa Facebookin käyttöä.

Kysyessämme Facebookin käytön positiivisia ja negatiivisia puolia, saimme runsaasti vastauksia erityisesti positiivisiin puoliin liittyen. Negatiivisista puolista ei mainittu juuri mitään konkreettista, mutta sen sijaan painotettiin sitä, että kaikkiin ongelmiin löytyy kyllä ratkaisu, ja käyttäjien epävarmuuden taustalla on usein tiedon ja taidon puute. Yksi vastaajista koki negatiivisina puolina salasanojen häviämisen ja unohtumisen, tekniset ongelmat, liiallisen informaation ja ”suuren yleisön” aiheuttaman epävarmuuden tunteen.

Facebookin positiivisia puolia:

- 1) kommunikaation tuoma mielihyvän tunne
- 2) vanhojen ystävien uudelleen löytäminen
- 3) uusien ystävien löytäminen
- 4) yhteydenpito perheenjäsenten kanssa
- 5) syntymäpäivistä ja muista tärkeistä päivistä muistuttaminen
- 6) parempi yleiskuva muiden organisaatioiden toiminnasta
- 7) ideoiden saaminen uusia kursseja varten
- 8) palaute asiakkailta
- 9) yleiskuva muiden samalla alalla työskentelevien organisaatioiden hyvästä toiminnasta ja kollegoiden työstä

Facebookin käyttö aikuiskoulutuskeskusten kattojärjestöissä

Artikkelin kirjoittajat haastattelivat myös kahden suuren virolaisen aikuiskoulutuksen kattojärjestön, Viron vapaan sivistystyön liiton (EVHL) ja Viron aikuiskouluttajien liiton (Andras) edustajia puhelimitse ja sähköpostin välityksellä. Kummallakaan organisaatiolla ei vielä ole Facebook-tiliä eikä kumpikaan koe sitä tarpeelliseksi. Syynä on pääasiassa ajan ja henkilöresurssien puute.

Facebook-tiliä tulisi päivittää jatkuvasti, mutta me emme pysty huolehtimaan siitä, sillä sivuston systemaattinen ylläpito vaatisi yhden työntekijän koko huomion. Pidän kuitenkin mahdollisena, että meillä on joskus tulevaisuudessa Facebook-tili. (Andrasin edustaja)

EVHL on harkinnut Facebook-sivun perustamista ja todennut, että organisaatiolla voisi kyllä olla tili, mutta sitä ei ole kuitenkaan vielä luotu. EVHL:ssä on silti tunnistettu Facebook-tilin tarpeellisuus ja se nähdään ennen kaikkea keinona päästä lähemmäs oppilasta.

Tietysti kasvattaaksemme tietoisuutta nonformaalista koulutuksesta ja houkutellessamme ihmisiä osallistumaan koulutukseen verkostossamme. Se on myös hyvä tilaisuus markkinoida elinikäistä oppimista. (ENAEA:n edustaja)

Organisaatioilta kysyttiin, pitäisikö aikuiskoulutusta tarjoavien organisaatioiden luoda Facebook-tili, ja molemmat vastasivat pitävänsä sitä hyvänä ideana.

Henkilökohtaisesti olen sitä mieltä, että sosiaalisesta mediasta on hyötyä aikuiskoulutusta tarjoaville organisaatioille. Se on itsessään hyvä kanava tiedon jakamiseksi. Toisaalta tietoa voi kyllä levittää kaikkialle, kysymys onkin siitä, onko siitä mitään hyötyä. Tilin luominen on mahdollista, mutta edellä mainittuun viitaten totean, että se vaatii paljon aikaa ja systemaattista lähestymistapaa. (Andrasin edustaja)

Nonformaalien koulutuskeskusten tulisi ehdottomasti olla mukana sosiaalisessa mediassa, sillä se mahdollistaa esimerkiksi uusien kohderyhmien löytämisen. Sosiaalista mediaa voitaisiin käyttää myös uudenlaisena oppimisympäristönä. (ENAEA:n edustaja)

Kattojärjestöt kokoavat erilaiset aikuiskoulutusta tarjoavat organisaatiot yhteen, työskentelevät yleisten aikuiskoulutukseen liittyvien asioiden parissa ja vievät aikuiskoulutusta eteenpäin. Organisaatiot epäroivät luoda Facebook-tiliä luultavasti siksi, että ne uskovat ylläpidon vaativan paljon aikaa ja energiaa. Kaikki haluavat tehdä vain sitä mikä parhaiten osaavat.

Facebookin käyttö Haapsalun and Tarton kansalaisopistoissa

Lemon-projektin tapaamisessa Suomessa puolitoista vuotta sitten käytiin vakavahenkinen keskustelu sosiaalisesta mediasta: mikä se on, miten sitä voidaan soveltaa ja millaista lisäarvoa se tuo. Suomalaiset yhteistyökumppanit olivat hyvin yllättyneitä siitä, että viidestä Virolaisesta yhteistyökumppanista yhdelläkään ei ollut Facebook-tiliä. Osa meistä varmasti muistaa perustelumme, että se ei ole meitä varten ja me emme koskaan tule markkinoimaan itseämme sillä tavalla julkisesti. Mutta kuinkas kävikään! Suurimmalla osalla projektiin osallis-

tuneista on nyt oma Facebook-tili, kuten myös Haapsalun sekä Tarton kansalaisopistoillakin. Tähän seuraan liittyi vastikään Tartu Intellectuals' Society (*Tartu Haritlaste Liit*).

Facebook vaikuttaa tällä hetkellä olevan hauska vapaa-ajan verkosto, vaikkakin pienellä 'virallisella vivahteella'. Yksityishenkilöiden lisäksi sieltä löytyy myös yritysten, paikallishallinnon ja koulujen omat sivut sekä runsaasti erilaisia kaveriverkostoja. Ihminen, jolla on Facebook-tili, on luultavasti muutenkin melko aktiivinen ja pitää sosiaalista kanssakäymistä arvokkaana osana elämäänsä ja työtään.

Haapsalun kansalaisopisto loi oman tilinsä vuonna 2010, ja sitä ylläpitää kaksi henkilöä. Koulussa käytetään Facebookia hyvin aktiivisesti kursseihin liittyvän tiedon jakamiseksi, ja myös muiden tietojen ja kokemusten jakamiseksi. Esimerkkinä koulussa järjestetty valokuvauskurssi, josta viisi osallistujaa suostui lataamaan ottamiaan kuvia Facebookiin muiden nähtäville. Kuvat olivat esillä viiden päivän ajan ja kuka tahansa pääsi katsomaan ja kommentoimaan niitä. Tämä on samalla myös hyvää markkinointia, sillä kaikille sivuilla vierailleille jäi mieleen, että valokuvaajat ovat Haapsalun kansalaisopistosta. Näin koulu voi saada uusia oppilaita ja pitää yhteyttä vanhoihin. Hyvien kokemusten ja ajatusten jakaminen onkin parasta markkinointia. Facebook toimii myös uusien ideoiden lähteenä – sieltä näkee mitä muut koulut tekevät ja sieltä voi saada itsekin ideoita uusia kurseja varten. Toisaalta Facebook ei aina saa aikaan pelkästään positiivisia tunteita ja jotkut opettajat ovat toisinaan kyllästyneet Facebookiin ja siihen liittyvään paineeseen.

Toisinaan minua ärsyttää Facebookin käyttöön liittyvät paineet – tuntuu siltä, että jos et ole Facebookissa, sinua ei ole olemassa. (Mari)

Jokainen voi vaikuttaa itse siihen, onko Facebook hänelle ystävä vai taakka. Haapsalun kansalaisopiston työntekijöiden mielestä Facebookissa erittäin hyvää on se, että itse voi päättää millaista tietoa jakaa, kuinka paljon ja kenelle. Tämä vaatii hieman taitoa, joka karttuu kokemuksen myötä, Facebookia käytettäessä. Kun viestien lähettämisen ja kuvien jakamisen tekniikka on tuttua, Facebook voi olla aika hauska sovellus.

Kun joku erityinen ihminen lähettää mukavan viestin, se saa oloni iloiseksi joskus jopa moneksi päiväksi. (Merilin)

Pidän siitä, kun joku kommentoi kirjoituksiani. Pidän siitä jos joku sanoo jotain mukavaa tai tykkää viestistäni, ja itse asiassa katson Facebook-tiliäni ensi töikseni aamulla. (Anu)

Tarton kansalaisopisto loi oman tilinsä myös keväällä 2010, tarkoituksenaan saada ihmiset kiinnostumaan kurseista ja opistosta yleensä.

Myös oppilaat voivat kertoa sivulla mielipiteensä. Tarton kansalaisopiston tiliä ylläpitää neljä ihmistä. Koulussa pidetään kuitenkin tärkeänä, että myös muu henkilökunta kommentoi, jakaa ja tykkää sivuilla niin paljon kuin mahdollista. Postauksissa kerrotaan mielenkiintoisista tapahtumista, annetaan tietoa ja kerrotaan tunneilla tapahtuneista asioista, mutta suoraa kurssien mainostamista vältetään – ideana on esitellä koulutukset luonnollisissa kontekstissa. Kokemattomat käyttäjät tuntevat tarvitsevansa ohjeita tietääkseen minne mikäkin napsautus tarkalleen vie. Usein ihmiset eivät tunne Facebookia kovin hyvin, joten he käyttävät vain hyvin harvoja sovelluksen tarjoamista mahdollisuuksista. Vaikka sovelluksen ominaisuudet opeteltaisiin hyvin, ne unohtuvat nopeasti, jos sovellusta ei käytetä.

Vaikka Tarton kansalaisopiston sivuilla käy yli 700 ystäväksi liittynyttä, työntekijät miettivät usein onko valtavasti aikaa vievä päivittäminen kaiken vaivan arvoista. Siksi he seurasivat sitä, kuinka monelle seinälle heidän viestinsä jaetaan. He huomasivat, että viestit päätyivät jopa usealle tuhannelle seinälle, ja tämä rohkaisi heitä jatkamaan viestien kirjoittamista.

Vaikka Facebook on niin sanotusti pinnallinen tiedotuskanava, sen kautta tapahtuva imagon luominen vaatii aikaa ja pitkäjänteisyyttä. Ja vaikka tiedon määrä on valtava ja vaikka siitä voi parhaassa tapauksessakin omaksua vain murto-osan, Facebook on itse asiassa erittäin hyödyllinen väline. Samoilla kaverilistoilla olevat ihmiset ja organisaatiot ovat usein kiinnostuneita samoista asioista, joten verkon jäsenten jakamat kiinnostavat ajatukset ja ideat tavoittavat yleensä juuri oikean vastaanottajan. Facebook onkin olennainen osa koulun kehitystoimintaa.

Sekä Haapsalun että Tarton kansalaisopisto on saanut Facebookista lisäkeinon koulunsa markkinoimiseksi ja oppilaiden löytämiseksi. Facebook on lisäksi myös varteenotettava oppimisympäristö, koska Facebookin tarjoamat tiedonhakumahdollisuudet voidaan huomioida jo monien kurssien suunnittelussa.

Yhteenveto

Vapaan sivistystyön oppilaitoksille Facebook on tuttu juttu: kaikkiaan 31 vastaajasta 22:lla on henkilökohtainen Facebook-tili ja vastaajista 11 ylläpitää organisaationsa tiliä. Koulujen joukossa on sekä niitä, jotka ottavat vasta varovaisia ensiaskeleitaan Facebookissa että niitä, jotka ovat jo itsevarmoja ja aktiivisia sovelluksen käyttäjiä. Organisaatiot käyttävät Facebookia enimmäkseen koulun toiminnasta tiedottamiseen.

Facebook-sivun ylläpito vaatii paljon aikaa ja energiaa, ja myös tiettyjä taitoja. Tutkimukseen osallistuneet kattojärjestöt kehottavat har-kitsemaan tilin luomista tarkasti, mutta suosittelivat kyllä Facebookin

käyttöä verkostoonsa kuuluville opistoille. Suurin osa vapaan sivistystyön koulutuskeskuksista julkaisee tietoa kerran viikossa tai harvemmin, joten vaikuttaa siltä, että monet kouluista kyllä ovat luoneet Facebook-tilin, mutta eivät ole sitoutuneet sen säännölliseen käyttöön. Näyttää siltä, että Facebookin käyttöön suhtautuminen vaihtelee hyvin paljon: tiedostavimmat organisaatiot suhtautuvat siihen yhtä vakavasti kuin mihin tahansa markkinointikanavaan, mutta toisille se on vain henkilökohtaisten tilien jatke tai pelkkä kokeilu virtuaalitodellisuudessa.

Paras tapa selvittää, toimiiko uusi ajatus vai ei, on sen kokeileminen käytännössä. Facebookin teknisiin toimintoihin ja virtuaalimaailman erilaisiin kommunikointisääntöihin liittyvä epävarmuus katoaa ainoastaan kokeilemalla. Kuten aina uuteen ympäristöön tutustuttaessa, ensin tulee selvittää ympäristön kirjoitetut ja kirjoittamattomat säännöt. Sitten tulee olla jatkuvasti valmis oppimaan sekä omista että muiden kokemuksista. Toivottavasti vapaan sivistystyön organisaatiot löytävät oman paikkansa tässä uudessa ympäristössä. Facebookissa on lukemattomia mahdollisuuksia, joista jokaisen on etsittävä itselleen parhaat. Lemon-projekti on tarjonnut koulutuskeskuksille tällaisen mahdollisuuden luomalla niille edellytykset sukeltaa sosiaalisen median maailmaan.

Sosiaalisen median käyttö- mahdollisuuksia opetuksessa

Madli-Maria Naulainen, Koulutuskeskus Osilia

Opiskelijat ja opettajat muuttuvassa maailmassa

Maailma muuttuu, viestintätavat muuttuvat. Web 2.0 on jakanut ihmisille runsaasti työkaluja, joita käytetään erittäin aktiivisesti. Koskaan aikaisemmin ei ole ollut olemassa niin paljon virtuaalista sisältöä kuin nykyaikana. Ihmiset ovat kietoutuneet moniin monimutkaisiin verkostoihin ja he kommunikoivat suoraan ja välillisesti satojen tai jopa tuhansien ihmisten kanssa. Nopeasti muuttuvassa yhteiskunnassa muuttuvat myös opiskelutavat.

Uudenlainen opiskelu

Maailma on muuttunut ja niin on myös opiskelu. Motivoituneet opiskelijat ovat avoimia uudelle, joten myös opettamisen ja kouluttamisen keinojen tulee muuttua tavoittaakseen nykyajan oppilaat. Opettajina meidän pitäisi olla ajan tasalla ja hyödyntää uusia viestintävälineitä ja mahdollisuuksia opetussisältöjen luomisessa.

Sosiaalinen media on vuorovaikutusta, joka käyttää hyväkseen kaikkien helposti tavoitettavia tiedottamisen välineitä. Web-pohjaiset teknologiat muuttavat luodun sisällön monologista dialogiksi. Sosiaalinen media perustuu Web 2.0 ideologiaan, joka mahdollistaa käyttäjälähtöisen sisällön luomisen ja välittämisen. Tunnetumpia esimerkkejä ovat blogit, podcastit, uutissyötteen, wikit ja sosiaaliset verkostot (Facebook, Twitter ym.). Näiden välineiden avainsanoja ovat luovuus, yhteistyö ja soveltaminen. Virtuaalista sisältöä luovat nykyajan maailmassa melkein kaikki ja ryhmän viisaus onkin tavallisesti suurempaa kuin yhden asiantuntijan viisaus.

Muuttuvassa opetuskehityksessä tulisi keskustella siitä, miten opiskella ja mikä on oppilaitoksen rooli. Opiskelijalle on tärkeää, että opettajat ovat ajan tasalla ja että he ovat tarpeeksi rohkeita tutkimaan ja tietämään uusista teknologioista. Useat opiskelijat ovat kiinnostuneita keskustelemaan opetusalaista ja he mielihyvin näkisivät opettajiaan yhteistyön aloittajina ja ylläpitäjinä.

Muuttunut maailma

Jos asiaa ajattelee, huomaa, kuinka paljon maailma on muuttunut. Milloin viimeksi katsoit videokasettia, nousit sohvalta vaihtaaksesi TV-kanavaa, lähetit valokuvafilmin kehitettäväksi tai käytit yleisöpuhelinta, joita Virossa ei enää olekaan? Samankaltaisia muutoksia tapahtuu myös koulutuksessa. Menetelmillä, joita käytettiin kymmenen vuotta sitten, ei ole enää yhtä paljon merkitystä. Opettajina meidän pitäisi myös ottaa huomioon se, että oppilaat käyttävät nykyisin uusia viestintävälineitä: he käyttävät sosiaalisia verkostoja sähköpostin sijaan, hallitsevat satojen ihmisten suuruisia sosiaalisen median yhteisöjä ja luovat ja julkaisevat töitään erilaisissa web-pohjaisissa ympäristöissä. Euroopassa keskitytään koko elämän kestävän oppimisen vakiinnuttamiseen ja ajatus onkin jo saanut osakseen tunnustusta. Suuri osa aikuisista on tajunnut, että itsensä jatkuva kehittäminen koulutusten tai uudelleen koulutusten kautta parantaa heidän mahdollisuuksiaan nykyajan muuttuvilla työmarkkinoilla. Monia nykyajan ammatteja ei ollut vielä olemassakaan kymmenen vuotta sitten. Tulevaisuudessa nykyajan nuoret työskentelevät luultavasti kymmenessä eri työssä, kun edelliselle sukupolvelle oli luonnollista työskennellä samassa ammatissa koko elämän. Siksi onkin tärkeää kiinnittää huomiota myös koulutuksessa tapahtuviin muutoksiin, sopeutua yhdessä muuttuvaan maailmaan ja opiskelijoiden muuttuviin tarpeisiin. Niin opetettavien asioiden kuin opetustapojenkin täytyy muuttua. Perinteinen paperi ja kynä ovat muuttuneet digitaalisiksi ja opiskelija tuntee hyvin erilaiset viestintämahdollisuudet (Facebook, YouTube, Blogger, Skype, MSN, Google jne.). Tämä kehitys on peruuttamatonta. Aikuiskoulutuskeskusten tulee olla ajan tasalla ja käyttää innovatiivisia metodeja motivoidakseen jatkuvasti opiskelijoitaan.

Nykyaikaisen opiskelun tulee olla oppilaslähtöistä ja yksilöllistä, tarjota uusia kokemuksia ja mahdollisuuksia tietojen soveltamiseksi sekä olla tavoitettavaa vuorokauden ympäri, seitsemän päivää viikossa. On tärkeä jakaa osaamista, jonka avulla tulla toimeen muuttuvassa ympäristössä.

Tärkeä kanava

On jo olemassa sanonta, että jos sinua ei ole Facebookissa, sinua ei ole olemassakaan. Facebook on käytettävissä 70 kielellä ja se on käyttäjämäärältään toiseksi suosituin yhteisöpalvelu Googlen jälkeen. Monet organisaatiot ja yritykset hyödyntävät Facebookia – toisaalta innovatiivisena markkinointikanavana, toisaalta välittömän palautteen saamiseksi sekä sen inhimillisen ulottuvuuden takia.

Nykyisessä sosiaalisten verkostojen maailmassa jokaisen oppilaitoksen tulisi hyödyntää näitä mahdollisuuksia. On hyvä huomioida,

että mahdolliset tulevat opiskelijat eivät etsi kouluttajista informaatiota kotisivuilta, vaan pikemminkin erilaisten verkostojen kautta. Tämän vuoksi on tärkeää seurata millaista tietoa sivustoilla on. Tietoja tulee muokata ja saatu palaute tulee ottaa huomioon.

Sosiaalisen median opetuskäyttö

Sosiaalisesta mediasta on tullut suosittu ja innovatiivinen tapa pitää yhteyttä kavereihin ja tuttaviiin, mutta samaan aikaan se on kehittynyt vaikutusvaltaiseksi välineeksi sekä liike-elämässä että opetuksessa. Siksi myös opettajien olisi järkevää hyödyntää sitä. Verkostot, kuten Facebook ja Twitter tai viestintäohjelma Skype yhdistävät ihmisiä ja tarjoavat opiskelijoille enemmän uusia mielenkiintoisia opiskeluympäristöjä. Huolimatta siitä keitä opiskelijat ovat (vaikkapa yrityksen työntekijöitä) sosiaalista mediaa on mahdollista hyödyntää opetuksen uudistamisessa ja omien mielenkiinnon kohteiden löytämisessä.

Uskalla aloittaa, ole näkyvissä

Suosituimmat sosiaalisen median ympäristöt jakavat itse ohjeita ja hyviä kokemuksia, miten käyttää ympäristöä opetuksessa. Ne rohkaisevat kokeilemaan, esittäen erilaisia toimivia esimerkkejä. Opettajien kannattaa hyödyntää nykyistä trendiä, jossa oppilaat viettävät paljon aikaa tietokoneella ja ovat aktiivisia sosiaalisessa mediassa, ja tarjota heille uudenlaisia ja kiinnostavia vaihtoehtoja.

Opettajien tulisi rohkeasti perustaa tilejä erilaisiin verkostoihin, jotta he voisivat olla yhteydessä kohderyhmiinsä, vastata aktiivisesti kysymyksiin, antaa kotitehtäviä interaktiivisella tavalla ja auttaa oppilaita ongelmien ratkaisemisessa sekä jakaa heille hyödyllistä tietoa monenlaisista sivustoista ja artikkeleista.

Ole tietoinen maailman tapahtumista

Aktiivisen mediakäytön ansiosta on mahdollista olla tietoinen siitä, mitä alan asiantuntijat ympäri maailmaa tekevät. Monien asiantuntijoiden lisäksi myös useat opettajat ja akateemikot käyttävät laajalti sosiaalista mediaa. Heidän ajatuksensa ja ideansa saattavat johtaa uusiin oppimismahdollisuuksiin tai - metodeihin.

Sosiaalisia verkostoja käyttävä opettaja on helpommin lähestyttävä myös niille oppilaille, jotka ovat luokkahuoneessa tapahtuvassa opetuksessa liian pidättyneitä tai jotka ovat estyneitä osallistumaan opetukseen.

Opettajan kannattaa pitää yhteyttä useisiin paikallisiin ja maailmanlaajuisiin asiantuntijoihin ja järjestää heidän kanssaan esitelmää tai haastatteluja verkossa, käyttäen esimerkiksi Skypea tai jotakin hyvin tunnettua verkkoympäristöä. Myös eri alojen asiantuntijoiden pitämille luennoille on mahdollista osallistua virtuaalisesti (tunnetumpia ovat TED-luennot). Tällaiset uudenlaiset mahdollisuudet ovat epäilemättä hyödyksi.

Skypen käyttömahdollisuuksia opiskelussa

Skype on maksuton viestintäohjelmisto, jonka avulla voi soittaa maksuttomia (video)puheluja ja lähettää pikaviestejä. Skypea käytetään luultavasti eniten päivittäiseen yhteydenpitoon ja virtuaalisten kokousten pitoon. Kouluttajalle Skype on hyvä työkalu, sillä sen avulla voi jatkuvasti olla yhteydessä oppilaisiin, auttaa heitä tarvittaessa tehtävien tekemisessä, olla aktiivisesti tavoitettavissa ja osallistua verkkokokouksiin.

Yksi arvokkaimmista kokemuksista, joita Skype voi opiskelijoille tarjota, on virtuaalinen tapaaminen merkittävien henkilöiden kanssa. Monet tärkeät henkilöt käyttävät Skype-palvelua vierailukseen luokahuoneissa virtuaalisesti. Se antaa opiskelijoille mahdollisuuden oppia tuntemaan alan ammattilaisia, saada opiskeluprosessiin kansainvälisyyttä ja ymmärtää entistä paremmin avointa maailmaa.

Kielen oppimisessa Skype on lähes korvaamaton. Skype-kaveriprojektit auttavat löytämään kansainvälisiä kirjeystäviä, joiden kanssa kommunikaatio tapahtuu virtuaalisesti ja joiden avulla voi kehittää kielitaitoa.

Twitterin käyttömahdollisuuksia opiskelussa

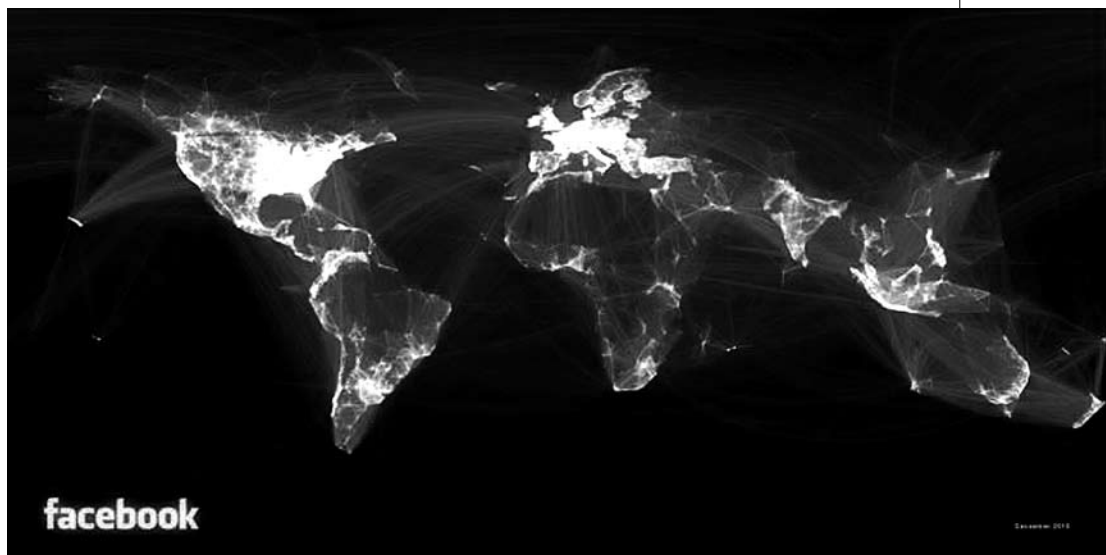
Twitter on virtuaalinen kommunikaatioverkosto, mikroblogin sivusto. Sen kautta voi lähettää lyhyitä viestejä, joita nimitetään twiiteiksi (englanniksi *tweet*). Twiitit voivat sisältää korkeintaan 140 merkkiä ja ne ilmestyvät tekijän sivulle. Sivun voi olla julkinen, mutta sen voi myös muuttaa salaiseksi, jolloin twiittejä näkevät ainoastaan kaverilistalla olevat henkilöt.

Twitter sopii välittömäksi aktiivisen kommunikaation työkaluksi opettajan ja opiskelijan välille. Sen avulla on mahdollista lähettää informaatiota, jakaa linkkejä mielenkiintoisista sivustoista ja tarjota materiaalia luettavaksi. Twitteriä käytetään luokahuoneessa luennon aktiiviseksi seuraamiseksi, kommentoimiseksi ja palautteen saamiseksi. Twitter toimii hyvin keskusteluissa, opiskelijoiden rohkaisemisessa ja reaaliaikaisen palautteen yleiskuvan hahmottamisessa.

Kieli- ja mediaopinnoissa sosiaalisia verkostoja on mahdollista

käyttää kielivivahteiden tutkimisessa monipuolisella tavalla. Opettaja voi esimerkiksi valita jonkin sanan ja antaa opiskelijoille tehtäväksi seurata, miten eri kohderyhmät käyttävät sitä eri konteksteissa Twitterissä (tai Facebookissa). Suurimmissa verkostoissa on erikseen sivuja kielen harjoittelemista varten. Näiden sivujen tarkoituksena on tarjota mahdollisuus kommunikoida paikallisten ihmisten kanssa. Esimerkiksi Twitterin kautta voi harjoitella vierasta kieltä olemalla yhteydessä paikallisiin ihmisiin heidän äidinkielellään. Kaikista suurimmista sosiaalisen median sovelluksista löytyy runsaasti ohjeita ja keskustelupalstoja, jotka liittyvät konkreettisen sovelluksen hyödyntämiseen opetustyössä. Niitä kannattaa ehdottomasti kokeilla ja olla tietoinen niiden tarjoamista mahdollisuuksista.

Facebookin käyttö opetuksessa

Kuva 2. Facebook yhdistämässä maailmaa

Facebook on eniten käytetty sosiaalinen verkosto maailmassa: sillä on yli 400 miljoonaa käyttäjää, joista Virossa yli 300 000. Koska käyttäjien määrä on suuri, opettajat voivat tehokkaasti tavoittaa kohderyhmänsä juuri tämän verkoston kautta. Tämä artikkeli tarjoaa käytännön kokemuksiin nojautuen joitakin esimerkkejä Facebookin hyödyntämisestä opetustyössä.

Verkkopohjainen oppimisolusta on opetuksessa nykyään pikemminkin normi kuin poikkeus. Myös Facebookin kautta on mahdollista perustaa erilaisia opintoryhmiä ja tarjota yksinkertaista verkko-opetusta.

Facebook-ryhmät

Facebook-ryhmää perustettaessa (palkki vasemmassa valikossa) tulee valita ryhmälle nimi, lisätä kutsuttavien jäsenten nimet (ryhmään voi kutsua ainoastaan käyttäjiä, jotka löytyvät ryhmän perustajan kaverilistalta) sekä määrittellä ryhmän avoimuuden taso: avoin (*open*), suljettu (*closed*), salainen (*secret*). Avoimen ryhmän sisältö on kaikille näkyvisä. Suljettu ryhmä on mukana tietokannassa ja sen nimi näkyy kaikille, mutta ryhmään luotu sisältö näkyy vain ryhmän jäsenille. Ryhmään liittymiseksi tulee lähettää pyyntö. Salainen ryhmä ei näy verkoston hakutuloksissa ja siihen voi liittyä ainoastaan hyväksymällä ylläpitäjän kutsun.

Ryhmälle luodaan sisältöä samalla tavalla kuin tavalliselle käyttäjätilillekin:

Ryhmän seinälle voidaan lisätä viestejä ja linkkejä, keskustelualueelle voidaan lisätä pidempiä tekstejä ja keskusteluita ja ryhmän sivulle voidaan lisätä kuvia ja videoita sekä luoda tapahtumia.

Ryhmän ylläpitäjän kannalta Facebook-ryhmän etuna on koko toiminnan automaattinen tallentuminen. Lisäksi ympäristö mahdollistaa aktiivisen kommentoimisen ja nopean palautteen antamisen. Kurssin toimintaa voi myöhemmin dokumentoida tarkastelemalla erilaisten oppimistapahtumien toteutumista ja osallistumisaktiivisuutta.

Facebook-ryhmää ylläpitäessään opettaja saattaa yllätyksekseen saada aivan toisenlaista tietoa kuin luokkahuoneessa. Verkostossa voi nähdä, millaisista asioista oppilas on kiinnostunut sekä millaisia taitoja ja tietoja hänellä on. Tällaista tietoa ei aina ole mahdollista saada tietyn opintoaiheen kontekstissa. Saatujen tietojen ansiosta opettajalle avautuu enemmän mahdollisuuksia ohjata opiskelijan kehitystä opiskelijan edut huomioiden.

The image shows a screenshot of the Facebook 'Create Group' interface. At the top, the title 'Create Group' is displayed. Below it, there is a 'Group Name' field with a speech bubble icon and a dropdown arrow, containing the text 'Öppegrupp'. Underneath is a 'Members' field, which is currently empty. To the right of the 'Members' field is a 'Privacy' dropdown menu. The menu is open, showing three options: 'Open', 'Closed', and 'Secret'. The 'Secret' option is selected, indicated by a checkmark. To the right of the 'Privacy' dropdown, the text 'Members and content are private.' is visible. At the bottom right of the dialog, there are two buttons: 'Create' and 'Cancel'.

Kuva 3.

Ammatillisen kehityksen väline

Opettajan ei tarvitse liittää sosiaalista profiiliaan oppilaiden profiileihin. Monet opettajat jakavat verkoston kautta kiinnostavia ajatuksia koulutuksesta, viittaavat ammattikirjallisuuteen, osallistuvat keskusteluihin ja kertovat esimerkkejä positiivisista kokemuksista. Kouluttajat voivat täten käyttää verkostoa kehittyäkseen ammatillisesti. Facebookin avulla opettaja voi luoda digitaalisen portfolion, joka jo itsessään on arvokas ja suuren lukijamäärän nähtävissä.

Facebook on myös vaihtoehtoinen opiskeluympäristö. Digitaaliset välineet mahdollistavat esimerkiksi ulkotiloissa tapahtuvan opiskelun, sillä tekstiviestien, kuvien ja videoiden lähettäminen matkapuhelimesta onnistuu monissa verkkoympäristöissä yhdellä klikkauksella. Tällä tavoin muodostuvat oppimistallenteet ovat mielenkiintoisia ja niitä voivat seurata niin kollegat kuin muut kurssilaisetkin.

Facebook tarjoaa myös monenlaisia mahdollisuuksia kielitaidon kehittämiseksi. Oppilaille on olemassa esimerkiksi yhteisö, jossa voi verkostoitumisen ohessa harjoitella kieltä (myös Twitterissä ja Skypeissa on tällaisia ohjelmia).

Uusien tekniikoiden oppiminen on aina haasteellista ja myös Facebookiin tottuminen vie oman aikansa. Aloitusta vaatii rohkeutta, mutta omien kokemusten perusteella suosittelen tarttumaan toimeen. 2000-luvun mukanaan tuomiin mahdollisuuksiin ja teknologiaan tutustuminen on tärkeää. Facebook ja muut sosiaalisen median välineet vaikuttavat myös opetustyöhön: Opettajan täytyy pysyä mukana uusien teknologioiden kehityksessä, jotta hän voi tarjota opiskelijoille motivoivia tehtäviä.

Viisi syytä käyttää sosiaalista mediaa opetuksessa

Tanja Kivi, Porvoon kansalaisopisto

Kaikilla muillakin on...

Niin kuin usein elämässä, pieni joukko ihmisiä aloittaa ensimmäisenä uuden asian ja pian kaikki muutkin haluavat tehdä samoin. Olen varma, että avatessasi minkä tahansa internet-sivuston, sieltä löytyy ikoneja, jotka mahdollistavat tietojen jakamisen Facebookissa, Twitterissä tai kymmenillä tai jopa sadoilla muilla sivuilla, jotka ovat sillä hetkellä ”pinnalla”. Organisaation läsnäolo sosiaalisessa mediassa ei nykyään ole vain mitenkään poikkeuksellista, vaan olennainen osa minkä tahansa organisaation mediasuunnitelmaa. Se on täysin tavallista ja jopa tarpeellista. Siksi jokaisella organisaatiolla, – koulut mukaan lukien –, tulisi olla mediasuunnitelma, jota myös noudatetaan. Tämä merkitsee sitä, että jokaisen opettajan tulisi olla tietoinen suunnitelmasta ja toteuttaa sitä parhaansa mukaan.

Kuva 4. Sivusto, joka tarjoaa lähes 300 paikkaa tiedon jakamiseksi. (www.peda.net/veraja/porvoo/thop)

Jokaisen koulun tulisi laatia mediasuunnitelmansa heti, jos sitä vielä ei ole tehty. Siinäkin tapauksessa, että suunnitelma on jo olemassa ja todellisessa käytössä, se pitäisi myös tarkistaa säännöllisesti. Tätä varten kokoon kutsutussa kokouksessa tekevät yhteistyötä koulun rehtori, vararehtori, kotisivuista ja muusta visuaalisesta suunnittelusta vastaava henkilö sekä henkilö, joka on päivittäin tekemisissä asiakkaiden

kanssa. Tunnin pituisen kokouksen pitäisi riittää. Kokouskutsussa olisi hyvä mainita käsitteeseen tulevat asiat. Tällä tavoin aiheiden käsittely pääsee heti vauhtiin.

Mitkä ovat koulun visio ja motto? Millaisen imagon koulu halua itsestään välittää? Millaisia opetusmenetelmiä koulu käyttää? Mitkä ovat koulun logon käyttämisen säännöt? Millaisia hankkeita koulussa toteutetaan sillä hetkellä ja miten hankkeiden logoja käytetään? Millaisia ohjeita sekä opettajien että muiden koulun työntekijöiden tulee seurata, kun he puhuvat lehdistölle? Käyttääkö koulu omia tunnusvärejä? Vastaukset näihin kysymyksiin muodostavat mediasuunnitelman ytimen. Ne ovat asioita, jotka jokaisen koulun työntekijän olisi hyvä tietää.

Suunnitelma B

Kurssikohtaisen sosiaalisen median alueen olemassaolo voi olla opettajalle suureksi avuksi. Jos sairastuu, on järkevää välttää oppilaiden tartuttamista välttämällä luokkahuoneeseen menoa. Sellaisessa tilanteessa voi kurssisivuston olemassaolo sosiaalisessa mediassa osoittautua korvaamattomaksi. Voit nimittäin hautautua sohvanurkkaan nenälinojen kera ja juoda sitruunateetä hunajalla, mutta silti pitää yhteyttä oppilaisiin. Hyvä sijainen on tällaisessa tapauksessa luonnollisesti kullaan arvoinen, mutta ei aivan korvaa henkilökohtaista otetta.

Juuri tällaisten odottamattomien tapausten varalle sosiaaliseen mediaan kurssia varten toteutetulle alueelle voi ladata lukuisia lisäharjoituksia ja tehtäviä. Oppilaille voi ilmoittaa ennen tunnin alkua sairastumisesta ja kertoa, mitkä harjoitukset olisi hyvä tehdä. Oppilailla on mahdollisuus valita, tulevatko he luokkahuoneeseen tekemään tehtäviä, vai tekevätkö he ne parhaansa mukaan kotona. Sosiaalisen median avulla opettajalla on apupaketti, johon voi erikoistilanteissa turvautua.

Jaettavan materiaalin ja muun oppitunteja koskevan infon säilytys

Myös oppilaat saattavat olla pois koulusta sairauden takia tai jostain muusta syystä. Sellaisissa tapauksissa he yleensä kysyvät väliin jääneillä tunneilla käsiteltäviä materiaaleja. Sen sijaan, että opettaja raahaisi koululle lukukauden edistyessä jatkuvasti kasvavan kasan papereita, hän voi yksinkertaisesti ladata jaettavan materiaalin nettiin. Kaikki oppilaat, jotka ovat sivuston jäseniä tai joilla on salasana, pääsevät materiaaleihin käsiksi. Kotisivulle voi laittaa tietoa myös tunnilla luetuista kappaleista, tehdyistä harjoituksista tai kotitehtävistä. Yksinkertaista, eikö vain? Poissaolleillakaan ei ole syytä olla tekemättä kotitehtäviä!

Yksi plus yksi on ... kymmenen?

Jos sosiaalista mediaa käytetään joka tapauksessa erilaisen materiaalin ja oppilaita koskevien tietojen säilyttämiseen, niitä voi yhtä hyvin käyttää myös koko kurssin tietojen säilyttämiseen. Tällainen tietojen säilyttäminen on yleensä melko turvallista. Kaikki tieto on samassa paikassa ja se on helposti haettavissa ja päivitettävissä kaikkialta, missä vain on internetyhteys. Tieto, mikä olisi joka tapauksessa kirjoitettava ylös jonkin, muuttuu samalla **lisäarvoksi**. Opettajan työmäärä jää samaksi, mutta oppilaat hyötyvät työstä enemmän.

Wikipedian mukaan lisäarvo on ilmiö, joka ”ylittää perusodotukset ja tarjoaa ’jotakin enemmän’ pienillä lisäkustannuksilla tai jopa ilman lisäkustannuksia”. Näin kaikki ovat onnellisia – sekä opettaja, oppilaat että koulu.

Toinen tapa kuvata lisäarvoa on peräisin kirjoitus- ja toimituspalvelu Writing Wiselyn omistajalta Laurie Dartilta: ”Ne ovat palveluja, joita tarjoat asiakkaillesi tavallisten palveluidesi lisäksi. Ne nostavat sinut asiakkaidesi silmissä kilpailijoidesi yläpuolelle.” Tämä on merkittävä asia. Lisäarvo auttaa erottumaan kilpailijoista. Sosiaalisen median käyttöönotto voi luoda koululle ajan hermolla kulkevan, uusimmasta viestintäteknikasta kiinnostuneen oppilaitoksen ja huipputeknisen koulun imagon.

Toisten opettajien tuki

Sosiaalinen media tarjoaa erittäin hyvät mahdollisuudet saada tukea kollegoilta. Esimerkiksi kaikille koulun kieltenopettajille voisi perustaa sivuston. Siellä olisi mahdollista jakaa hyviksi havaittuja opetusmetodeja, opettavaisia tarinoita hauskoista opetustilanteista sekä vinkkejä siitä, miten selviytyä hankalien oppilaiden kanssa. Kollegan kanssa käydyt keskustelut voivat auttaa monien ongelmien ratkaisussa.

Jos useat opettajat vetävät samoja kursseja, he voivat yhdessä luoda sivuston oppilaita varten. Yksittäisen opettajan työmäärä vähenee huomattavasti, eikä sivuston luominen niille, jotka tekevät sitä ensimmäistä kertaa, tunnu lainkaan isotöiseltä.

Ruotsin kielen kurssi edistyneille Skypen kautta

Eva Raidma, Tuuru-säätiö

Onko sinulla Facebooki-tili? Mikä on käyttäjänimesi Skypesä? Näistä ja muista samankaltaisista kysymyksistä on tullut osa arkipäiväämme. Pitänee paikkansa, että olemme nykyään enemmän internetissä, kuin missään muualla ja että tietokoneesta on tullut jokapäiväinen työ- ja viestintäväline.

Mikä ja miten?

Etätö työmuotona on vakiinnuttanut paikkansa maailmassa. Verkko-opetus ja sosiaalisen median välineiden kautta tapahtuva oppiminen kehittyvät jatkuvasti. Nykyaikaisia interaktiivisia välineitä hyödyntävillä kursseilla on yksi suuri etu muihin verrattuna: ajan säästö. Nykyään, kun ihmisillä on jatkuvasti kiire, on ajasta tullut hyvin arvokasta.

Lisäksi verkko-opetuksen suuri etu on taloudellinen säästö, ja matkustamisen väheneminen säästää luontoakin. Tällä on merkitystä erityisesti alueilla, jossa välimatkat ovat pitkiä ja oppilaat tulevat kursseille kaukaa, kuten esimerkiksi Hiidenmaalla. Kun opiskelu tapahtuu verkossa, oppilas voi osallistua kurssille missä tahansa. Verkko-opetus ei tietenkään voi olla ainoa oppimismuoto, koska se edellyttää tietokonetta sekä tiettyjä ohjelmia ja osaamista.

Olen toiminut ruotsinopettajana 10 vuoden ajan ja sinä aikana olen toteuttanut hyvin erilaisia kursseja: iltakursseja, intensiivikursseja, luentoja jne. Yleensä kurssit ovat olleet perinteisiä luokahuoneessa tapahtuvia kursseja, joissa opettaja on oppilaiden kanssa samassa paikassa ja opiskelu perustuu konkreettiseen opetusmateriaaliin.

Sosiaalisen median hankkeeseen osallistuminen on ollut minulle opettajana mielenkiintoinen kokemus. Ruotsin kielen kurssin toteuttaminen Skypen kautta oli uudenvuoden haaste. Olen aikaisemmin opettanut Skypen kautta yhtä henkilöä kerrallaan, joten päätin ottaa haasteen vastaan.

18 tunnin mittainen kurssi järjestettiin Tuuru-säätiössä 25.11.-30.12.2010. Ryhmässä oli viisi henkilöä.

Kurssin rakenne oli seuraava: Skypen mahdollisuuksien esittely Tuuru-säätiön tietokoneluokassa 2 tuntia + seuraavana päivänä Skypen testaus kotoa käsin; Skypen ja Mikogon yhteiskäyttö Tuuru-säätiön tietokoneluokassa 3 tuntia + itsenäinen harjoittelu kotona 1 tunti. Vasta

tämän jälkeen alkoi ruotsin kielen opiskelu kotona Skypea kautta. Sitä oli yhteensä 10 tuntia (5 x 2 akateemista tuntia iltaisin). Kurssi loppui luennolla, jonka aiheena oli sosiaalisten hakereiden toiminta.

Skype-pohjaisen kurssin etuja ja puutteita oman kokemukseni perusteella

Etuja

Kun yritän kurssin alussa selvittää, millaisia odotuksia ihmisillä on kurssin suhteen, saan usein saman vastauksen: ”Haluaisin oppia puhekieltä, jotta osaisin keskustella ihmisten kanssa ja ilmaista itseäni.”

Nykyaikaisten sosiaalisen median välineiden yksi suuri etu kielen opetuksessa on tuoreen oppimateriaalin hyvä saatavuus. Kun kieltä opitaan puhumaan, ihmiset haluavat usein keskustella ajankohtaisista aiheista, ja tällaista tietoa on hyvin helppo löytää internetistä. Verkosta löytyvät sanastot ja sanakirjat ovat suureksi avuksi kielen opiskelussa, sillä niistä löytyy nopeasti vastine sanalle, jota opiskelija ei tiedä.

Skypea kautta toteutettavan kurssin valmistelu vaatii opettajalta perusteellista esityötä ja paljon aikaa. Kun perinteisellä kurssilla opetuksen pohjana on konkreettinen opetusmateriaali ja opettajalla on mahdollisuus improvisoida, *online*-kurssilla näin ei ole. Toisaalta tämä on myös verkkokurssin suuri etu, sillä kurssin materiaali laaditaan aina konkreettisen ryhmän kielitason mukaan ja sen voi koota ja valmistella jo aikaisemmin. Samoja materiaaleja on osittain mahdollista käyttää lisäksi myös toisilla Skype-pohjaisilla kursseilla.

Online-materiaalien joukossa on mm. artikkeleita, videopätkiä, äänitiedostoja, ja ne kaikki ovat opittavalla kielellä. Kaikki ryhmän jäsenet pääsevät käsiksi materiaaleihin nopeasti eikä niitä tarvitse lähettää kellekään erikseen. Jos oppilas ei ole voinut osallistua tunnille, opettajan tarvitsee vain lähettää oppilaalle linkki, jonka kautta hän löytää sen tunnin materiaalin. Erilaisia aiheita käsiteltäessä opiskelijat voivat käyttää keskustelussa apuna omia kuviaan ja jakaa niitä muun ryhmän kesken.

Opettajalla on kurssin toteutuksessa ohjaava rooli. Siksi onkin oleellista, että käytettävä materiaali on valmisteltu huolellisesti ja että tekstiin liittyvät kielioppiasiat on tarkastettu etukäteen. Kun opettaja on valmistautunut hyvin, hän pystyy vastaamaan opiskelijoiden kysymyksiin nopeasti.

Opettajan johtaessa keskustelua on tärkeää, että jos keskusteluun tulee tauko, opettaja osallistuu nopeasti ja antaa puheenvuoron seuraavalle tai kysyy täydentäviä kysymyksiä.

Tällaisilla kurssilla opettaja ja opiskelijat voivat olla fyysisesti eri paikoissa, jopa eri maissa. Osallistujat voivat jakaa hyvin erilaisia kokemuksia sekä laajentaa omaa maailmankuvaansa. Fyysiset rajat luok-

kahuoneiden ja eri maiden välillä katoavat. Verkkokurssilla ei opita ainoastaan kieltä, vaan sen avulla opitaan paremmin tuntemaan ja käyttämään myös esimerkiksi tietokoneohjelmia ja omaksutaan muita tarpeellisia taitoja.

Kurssin aikana opettajalla ei ole näköyhteyttä oppilaisiinsa, mikä voi olla sekä positiivinen että negatiivinen asia. Positiivista on se, että ujut virolaiset, jotka eivät luokkahuoneessa uskalla avata suuta, puhuvat Skypea kautta enemmän. He eivät arastele muita kurssilaisia, sillä kukaan ei näe, jos he sanovat jotain väärin. Opettajalla on kuitenkin aina mahdollisuus käyttää web-kameraa ja luoda oppilaille myös näköyhteys. Skypea kautta opettaessaan opettaja käyttää enemmän opettavaa kieltä. Hän ei vaihda yhtä helposti opiskelijan äidinkielelle kuin tavallisella tunnilla, jossa hän näkee oppilaan kasvoista jos tämä ei ymmärrä.

Puutteita

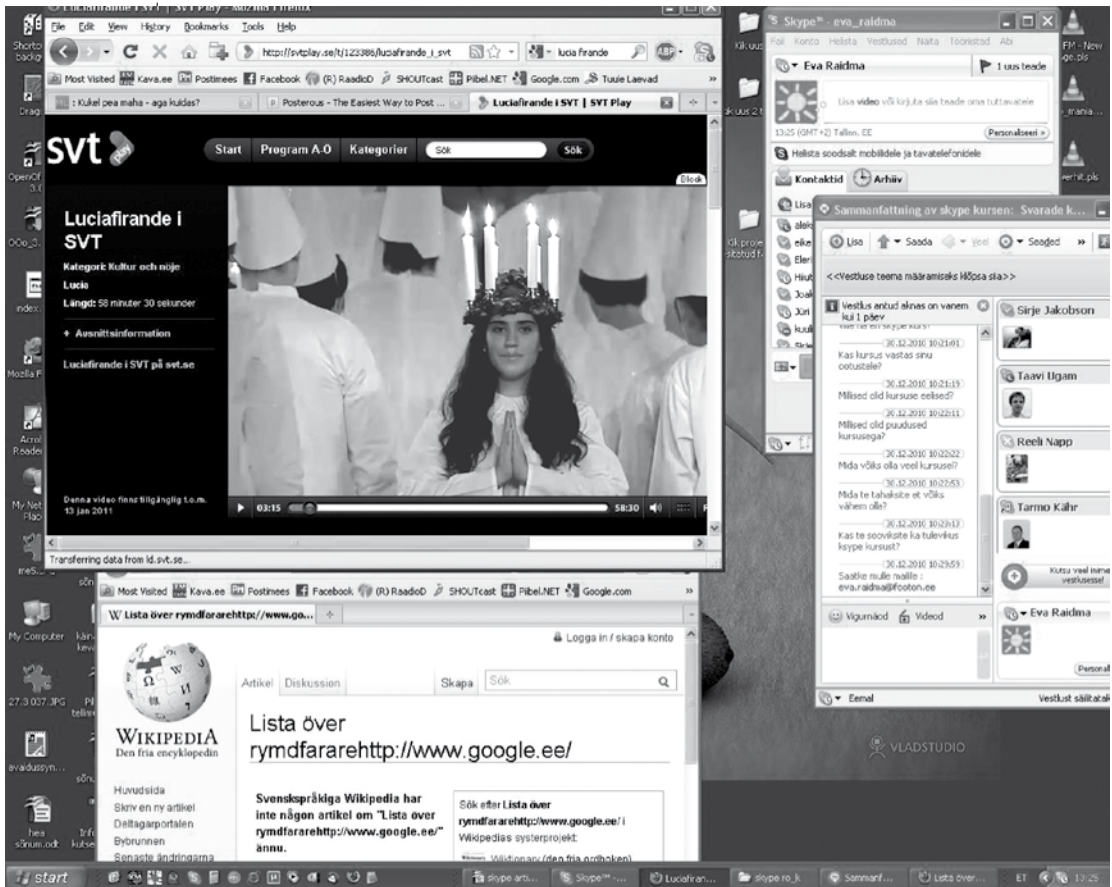
Etäkurssien negatiivisena puolena on ruumiinkielen puuttuminen. Kieltä opitaan usein myös ruumiinkielen avulla. Luokkahuoneessa käytetään usein eleitä vieraan sanan selvittämiseksi tai lauseen kääntämiseksi, sen sijaan että se käännettäisiin heti oppilaiden äidinkielelle.

Etäopetuksessa oppilaat voivat tuntea itsensä anonyymeiksi ja ryhmässä ei muodostu yhteenkuuluvuuden tunnetta, joka luokkahuoneessa tavallisesti syntyy. Sen vuoksi olisikin hyvin suositeltavaa, että myös Skype-pohjaisen kurssin aikana mahdollisimman moni oppilas kokoontuisi välillä yhteen. Näin ryhmän jäsenille syntyy kuva muista ryhmäläisistä: ”Ahaa, äänen takana on tuollainen ihminen.”

Kurssin puutteena voin tuoda esiin myös materiaalin liiallisuuden. Kurssin rajaaminen onkin minusta hyvin oleellinen taito. Puutteeksi voi myös muodostua tietokoneohjelmien vähäinen tuntemus. On erittäin tärkeää, että opettaja tuntisi hyvin ne ohjelmistot, joita hän aikoo kurssilla käyttää.

Yhteenveto

Sosiaalista mediaa hyödyntävän kurssin onnistuminen vaatii perusteellista valmistelua ja tietokoneohjelmistojen osaamista, kohderyhmän tuntemista sekä rohkeaa aloitusta. Varmaa on, että Skypea kautta toteutettavien kurssien osuus ja rooli kasvavat tulevaisuudessa.

Kuva 5. Opettajan tietokoneen näytöllä on Skypen kautta toteutettavan tunnin aikana avoinna Skypen konferenssi puhelun ikkuna kaikkien kurssiin osallistujien kanssa. Lisäksi avoinna on keskusteluikkuna, jota voi käyttää liitutaulunäytteenä. Tämän tunnin aiheena olivat Ruotsin perinteet: puhuimme Lucian päivästä ja katsoimme internetistä lähetystä Lucian päivän juhlallisuuksista Tukholman kirkossa. Video oli avoinna jokaisen oppilaan näytöllä. Lisäksi alempana on avattuna Wikipedia-sivusto, josta voi löytää vastineita ja selvityksiä uusille sanoille.

Oppilaiden kokemuksia kurssista

Vastaamisen helpottamiseksi vastaajille oli lähetetty seuraavat kysymykset jo aiemmin:

- 1) Vastasiko kurssi odotuksianne?
- 2) Mitkä olivat kurssin edut?
- 3) Mitkä olivat kurssin puutteet?
- 4) Mitä kurssilla olisi voinut olla enemmän?
- 5) Mitä kurssilla olisi voinut olla vähemmän?
- 6) Osallistuisitko Skypen kautta järjestettävälle kurssille myös tulevaisuudessa?

Oppilailla oli mahdollisuus joko vastata lyhyesti kysymyksiin tai kirjoittaa kurssista enemmän. Kysymyksiin vastanneiden mielipiteistä on alla esitetty yhteenveto. Alla on lisätty myös yhden osallistujan pitempi kuvaus kurssista.

Yhteenveto neljän osallistujan mielipiteistä (Taavi Ugam, Sirje Jakobson, Reeli Napp, Tarmo Kähr)

Vastaasiko kurssi odotuksianne?

Kyllä, vastasi. Kurssin opetuskertojen tiheys, kerran viikossa, tuntui sopivammalta kuin tavanomainen kaksi kertaa viikossa. Voi olla, että useampi kerta viikossa sopisi paremmin kielen opiskeluun, mutta vastanneiden oman aikataulun kannalta tämä rytmi oli parempi. Ryhmän jäsenten määrä tuntui olevan sopiva: jos osallistujia olisi ollut seitsemän, kuten aluksi kerrottiin, olisi se vastanneiden mielestä ollut liian paljon. Tällaisella kurssilla voisi vastanneiden mukaan olla 3–5 henkilöä, silloin hyötyaste on heistä suurin. Kurssin osallistujat saivat käsityksen siitä, kuinka tällaisia kurseja järjestetään, ja kaikki sujui hyvin. Kävi ilmi, että Skypen kautta on mahdollista opiskella kieltä menestyksekkäästi. Lisäksi vastanneille heräsi kurssin aikana kiinnostus tutustua lähemmin sosiaalisen median mahdollisuuksiin sekä siihen, kuinka niitä voisi hyödyntää kielen opiskelussa. Eräs vastaaja mainitsi: "Pikemminkin oma kielitaitoni ei vastannut kurssin vaatimuksia – jos ruotsin kielen taitoni olisi ollut kurssin alussa olla hiukan parempi, niin olisin varmasti hyötynyt kurssista vielä enemmän."

Mitkä olivat kurssin edut?

Suurena etuna tuotiin esiin se, että kurssipaikalle siirtymiseen ei kulu-
nut aikaa tai rahaa. Myöskään opetustilasta ei koitunut kuluja. Opiske-
lu kotona tietokoneen ääressä oli oikein viihtyisää ja mukavaa. Se ei ai-

heuttanut minkäänlaisia paineita – ilmapiiri oli rauhallinen ja mieliala hyvä. Itsenäistä työskentelyä ja tuntiopiskelua oli juuri sopivasti.

Yhden vastaajan mielestä hänen oma ruotsin kielen osaamisensa ei ollut riittävän hyvä ja hän koki, että kurssilla luettavat tekstit olivat aika vaikeita. Niinpä hänelle sopikin hyvin, että tunti oli kerran viikossa, sillä näin hänelle jäi riittävästi aikaa valmistautua tuntia varten.

Mahdollisuus osallistua kurssiin kotoa poistumatta oli suuri etu. Toinen merkittävä etu oli joustava aikataulu – kurssin tunneista sovittiin osallistujien kanssa yhdessä. Osallistujat pitivät siitä, että tunnit olivat illalla. Hyvää oli myös se, että osallistujia ei ollut liian monta, joten tuntia oli helppo seurata. Lisäksi kaikki tärkeä tieto jäi Skypen keskusteluikkunaan ja sen avulla opiskelija saattoi tarvittaessa helposti tarkistaa aiemmin käsitellyn asian. Tämä ei ole mahdollista tavallisessa luokkatilanteessa. Kurssin aikana osallistujien sanavarasto karttui ja lauseenmuodostus kehittyi. Näitä ei tule joka päivä harjoiteltua. Kurssilla käsiteltyjen artikkelien ja tekstien vaikeustaso oli sopiva, jolloin oppimistakin tapahtui riittävästi.

Mitkä olivat kurssin puutteet?

Yhteys Skypen kautta, eli niinsanottu puolivirtuaalinen kokous, ei ole aivan sama kuin samassa luokkahuoneessa oleminen (esim. välikommentit, kasvojen ilmeet jne. puuttuvat). Toisaalta siirtyminen puhujasta toiseen oli melko nopeaa, eikä tietoa mennyt tässä hukkaan. Esimerkiksi puhelinkonferensseissa näin ei kokemusten mukaan aina ole ollut.

Skypen videokonferenssitoiminto, joka on ollut saatavilla viime vuodesta lähtien, jäi kurssilla käyttämättä. Videopuhelutilanteessa osallistujat eivät kuitenkaan olisi tunteneet oloaan yhtä rennoksi.

Puutteena mainittiin vielä, että ryhmässä ei syntynyt samanlaista yhteenkuuluvuudentunnetta kuin luokkahuoneessa, koska vapaata juttelua ei ollut. Asioista sopiminen olisi myös ollut helpompaa kasvojen välillä. Vastaajat tunsivat, että Skypessä täytyi odottaa kauemmin, ennen kuin sai sanottua asiansa. Lisäksi täytyi aina vahvistaa, että on ymmärtänyt asian. Tavallisella tunnilla nämä tapahtuvat luonnollisemmin.

Yksi kurssiin osallistunut henkilö mainitsi, että hänen oli välillä vaikea keskittyä, sillä hänellä oli tietokone olohuoneessa, jossa koko ajan tapahtui jotain: huoneessa katsottiin televisiota, keskusteltiin, koiria haukkui jne. Tavallisessa koulussa tai luokassa tällaisia ongelmia ei synny. Skype-pohjaiselle kurssille osallistuvan tuleekin huolehtia siitä, että hänellä on tuntien aikana rauhallinen ympäristö.

Vastaajat totesivat, että Moodle-oppimisympäristöä olisi voinut käyttää aktiivisemmin. Oppilaille voidaan jakaa Moodlen kautta erilaisia materiaaleja ja se on kätevä tapa tehdä kurssista monipuolisempi. Moodle

sisältää monia interaktiivisia välineitä, jotka olisivat myös olleet hyödyksi.

Mitä kurssilla olisi voinut olla enemmän?

Kurssi olisi voinut olla muutaman tunnin pidempi. Kurssilaiset toivoivatkin, että asia voidaan järjestää tulevaisuudessa. Koska kyseessä oli pilottikurssi, se jäi hieman lyhyeksi ja sen aikana opittiin melko vähän. Vastaajien mielestä kielioppia olisi voinut olla enemmän ja siihen liittyvät kotitehtävät olisivat olleet hyödyllisiä. Kotitehtävinä olisi myös voinut olla lyhyitä kirjoitelmia ja referaatteja. Lisäksi kurssi olisi voinut olla vieläkin monipuolisempi. Yksi vastaajista toteaa: ”Yritin käydä läpi omia vanhoja ruotsin kielen materiaalejani, mutta siihen ei jäänyt riittävästi aikaa, koska kotitehtäviä seuraavaksi tunniksi oli aika paljon.”

Vastaajat pitivät Skypen kautta tapahtuvaa opiskelua oikein mukavana, ja heistä kurssi olisikin voinut olla pidempi. Ruotsinkielisten pelien pelaaminen kurssin aikana olisi ollut hyödyllistä – esimerkiksi sanaselityspeli Alias olisi sopinut tähän tarkoitukseen. Samalla vastaajat kuitenkin myönsivät, että tällaiset pelit edellyttävät ehkä parempaa ruotsin kielen ja kulttuurin tuntemusta. Nämä ehdotukset olisivat kuitenkin tehneet kurssista mielenkiintoisemman ja myös kehittäneet kieltä hyvin.

Mitä kurssilla olisi voinut olla vähemmän?

Kotitehtäviä pitäisi olla kohtuullisesti. Jos kotitehtäviä on paljon, niitä ei jaksakaan tehdä, sillä työssäkäyvällä ihmisellä on paljon muitakin velvoitteita. Toisaalta kotitehtäviä ei voi olla myöskään liian vähän, koska kieltä ei opi, ellei opiskeluun käytä tarpeeksi aikaa.

Haluaisitteko osallistua Skypen kautta järjestettävälle kurssille myös tulevaisuudessa?

”Kyllä, varmasti. Nyt sain tällaisesta kurssimuodosta vain hieman esimakua ja jatkaisin mielelläni opiskelua tällä tavoin” yksi vastanneista vakuuttaa. Lisäksi vastauksissa todettiin, että asia riippuu rahallisista tekijöistä ja siitä, onko tällaisia kursseja ylipäänsä vielä tarjolla. Vastaajat pitivät tärkeänä sitä, että kurssi ei etenisi liian nopeasti, sillä oppilaille on muitakin velvollisuuksia. Lisäksi yksi vastanneista toteaa, että ”olisi hyvä, jos tällaiselle kurssille voisi osallistua pidemmän ajanjakson verran, esimerkiksi vuoden ajan.”

Toomas Kokovkin Tuuru-säätiön Skype-pohjaisesta ruotsin kielen kurssista

Minun päivittäinen työni liittyy tietokoneisiin: muokkaan valokuvia ja editoin tekstejä sekä olen internetin kautta yhteydessä ihmisiin ympäri maailman. Kielen opiskelu on minulle tuttua ja pystyn kommunikoi- maan 7–8 kielellä. Olen myös itse järjestänyt yhden verkkopohjaisen opintokokonaisuuden omalla alallani. Näin ollen arvioin tätä Skype- pohjaista ruotsin kielen kurssia sellaisen oppilaan näkökulmasta, jolla on keskimääräistä enemmän kokemusta kielenopiskelusta ja verkko- ympäristössä toimimisesta.

Mielestäni opetus toimi kaikkiaan melko hyvin. Virtuaalinen työ- ryhmä on sopiva ympäristö kielen opiskeluun. Tässä joitakin ajatuksia siihen liittyen.

Opettajasta

Opettajamme oli oikein hyvä. Hänelle tuntuu kehittyneen yksinkertai- nen, mutta tehokas metodiikka Skypen kautta opettamiseen. Vaikka näköyhteys puuttui, hän sai silti koko ryhmän tekemään yhteistyötä. Erilaisten välineiden, kuten tekstin, kuvan ja äänen käyttäminen toi- mi yllättävän hyvin. Minusta kuitenkin tuntuu, että etäopinnot sopivat paremmin lukemisen ja kääntämisen opiskeluun, mutta huonommin kieliopin opettelemiseen ja vielä huonommin puhekielen opiskeluun.

Skypesta ja muusta teknologiasta

Internet-yhteydet olivat onneksi hyvät ja häiritseviä katkoja tai äänion- gelmia oli harvoin. Jälkikäteen ajatellen luulen, että teknisessä mielessä työskentelimme jo ääri rajoilla. Tällaista etäopetusta ei varmasti voida järjestää 5–6 henkilöä suuremmille ryhmille kerrallaan. Verkkoyhteyk- sien rasittamisen lisäksi suurempi ryhmä koko hankaloittaa myös koko opetuksen järjestämistä. Erittäin tärkeäksi osoittautuivat ATK-taidot. Välillä tuntui, että jopa Skype on liian monimutkainen monine ikkunoi- neen ja useiden hiirenpainallusten takana olevine valikoineen. Aluksi suunnittelimme käyttävämmä myös muita työympäristöjä, mutta se osoittautui käytännössä mahdottomaksi.

Mielestäni Skypesta voisi julkaista yksinkertaisemman version opiskeluryhmiä varten. Oppilaan täytyy vaihtaa nopeasti mikrofonista keskusteluikkunaan tai videopätkään, ja kielenopetuksen seuraaminen voi olla hankalaa. Aloitteleva tietokonekäyttäjä ei välttämättä pärjäisi lainkaan.

Ryhmätyöstä

Etäopiskelu on varmasti hyvin tehokas opetusmuoto perinteisten me- todien lisänä, erityisesti harvaan asutuilla alueilla tai saarilla, sekä eri- tyisesti talvella, kun on paljon lunta. Sillä on kuitenkin myös huonot

puolensa – minusta etäopiskelun huonoin puoli on ihmisten välisen suoran kommunikaation puuttuminen. Minusta lähi- ja etäopetuksen suhde voisi etäkurssilla olla esimerkiksi 1/5, eli kurssi sisältäisi viittä etäopetustuntia kohden yhden tunnin lähiopetusta luokkahuoneessa. Meidän kurssimme olikin melkein tällainen. Pidemmän kurssin aikana olisi varmasti tarpeen tavata muita ryhmäläisiä ajoittain (esim. kerran kuukaudessa). Etäopiskelun huono puoli on myös se, että käytännössä keskittymistä vaikeuttavat kaikenlaiset häiriötekijät, kuten huoneeseen tulevat työkaverit, lapset, koirat, saapuva sähköposti jne. On hyvin vaikea löytää työskentelyrauha puolentoista tunnin ajaksi, jotta voisi keskittyä opiskeluun kunnolla.

Yhteenveto

Skype (tai joku muu yksinkertaisempi ympäristö) on erittäin hyvä lisä opettajan ohjauksessa tapahtuvaan kielen opiskeluun. Opiskelumuoto sopii kuitenkin vain tietyn tasoille opiskelijoille, jotka hallitsevat jo sekä tietokoneiden että kielen alkeet. Erityisen hyvin etäopiskelu sopii laiskalle opiskelijalle, jonka muuten on vaikea pakottaa itsensä kielikurssille.

Kansainvälisen opettajavaihtotoiminnan kehittäminen lisää kansalaisopistojen yhteistyötä

Annika Nummelin, Turun suomenkielinen työväenopisto

Johdanto

Kansainvälinen hanketoiminta on kuulunut kansalaisopistojen toimintaan jo useiden vuosien ajan. Hankkeiden myötä henkilöstön kansainväliset valmiudet ovat parantuneet ja opistot ovat siten saaneet positiivista näkyvyyttä niin paikallisella, valtakunnallisella kuin kansainväliselläkin tasolla. Hanketoiminnan lisäksi erilliset opettajien vaihto-ohjelmat ovat saaneet yhä enemmän suosiota ja tuoneet innokkaille osallistujille uusia virikkeitä omaan opetustyöhön. Kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön lisääminen nähdäänkin entistä merkittävämpänä osana opistojen toimintaa. Lisääntynyt vaihtotoiminta tarvitsee kuitenkin yhtenäisempiä käytäntöjä ja konkreettista suunnittelua toimiakseen joustavasti ja tehokkaasti.

Yhtenä Lemon-hankkeen tavoitteena on nimenomaan lisätä yhteistyötä suomalaisten ja virolaisten opistojen välillä. Kuten todettua, opistoille kaivataan yhteistä toimintamallia vaihtojen käytännön järjestämiseen, aikataulujen ja rahoituksen organisoimiseen, vaihtomahdollisuuksista ja -kohteista tiedottamiseen sekä yhteisten kurssien järjestämiseen. Osana Lemon-hanketta Turun suomenkielisessä työväenopistossa vuosien 2009–2010 aikana laadittu Kansainvälisen opettajavaihdon strategia pyrkii vastaamaan juuri näihin haasteisiin. Laajan työryhmän valmisteleman strategian lähtökohtana on opetushenkilöstön kansainvälisten ja monikulttuuristen valmiuksien ja osaamisen edistäminen. Tavoitteena on huomioida entistä paremmin globaalin yhteiskunnan asettamat vaatimukset vapaan sivistystyön toiminnalle. Osaamisen vahvistaminen nähdään tärkeänä osana opetuksen laadun ja monipuolisuuden kehittämistä sekä opettajien ammatillisen pätevyyden ja työmotivaation edistämistä.

Opettajavaihdon nykytilanteen kartoittamiseksi Turun suomenkielisessä työväenopistossa toteutettiin kysely kaikkien hankkeessa mukana olevien opistojen opetushenkilöstölle ja rehtoreille. Saatujen vastausten avulla pyritään vähentämään mahdollisia vaihtoon osallistumisen esteitä, kehittämään vaihtotoimintaa ja lisäämään liikkuvuutta.

Tämä artikkeli sisältää kyselyn tulokset tiivistetysti. Lisäksi artikkelissa esitellään kysely-yhteenvedon ja partneriopistojen kommenttien pohjalta laadittu kansainvälisen opettajavaihdon visio sekä suuntaviivat opistojen yhteisille jatkotoimenpiteille.

Kyselyn tulokset

Opettajavaihtokysely suunnattiin Suomen ja Viron hankeopistojen opettajille ja rehtoreille. Vastaajia oli yhteensä 146, joista vain hieman yli kahdeksan prosenttia oli osallistunut opettajavaihtoon ulkomailta. Yksikään vastaaja ei ollut osallistunut vaihtoon verkko-opetuksen välityksellä. Osallistujista noin puolet oli päätoimisia tuntiopettajia ja puolet alle 14 tuntia viikossa opettavia tuntiopettajia. Tuntiopettajat, joilla opetusta on 14 viikkotuntia tai enemmän eivät ole tämän kyselyn valossa osallistuneet vaihtotoimintaan lainkaan. Vaihtoon osallistuneet ovat enimmäkseen opistoissa pitkään (yli 15 vuotta) toimineita.

Vaihtojaksot olivat melko lyhyitä, sillä puolet vaihdossa aikaisemmin olleista vastaajista oli osallistunut 3-7 päivää kestäväan vaihtoon, neljännes oli osallistunut lyhyempään 1-2 päivää kestäväan vaihtoon ja toinen neljännes oli ollut vaihdossa yhdestä viikosta yhteen kuukauteen. Suomen ja Viron lisäksi vaihdot olivat suuntautuneet muun muassa Turkkiin ja Ruotsiin.

Valtaosa vastaajista koki, että opetusvaihdosta on hyötyä sekä opettajan että oppilaitoksen toiminnalle. Opettajan näkökulmasta vaihtoon osallistumisen tärkeimpinä positiivisina vaikutuksina nähtiin uusien ideoiden saaminen omaan opetukseen ja erilaisiin kulttuureihin tutustuminen. Tärkeinä pidettiin myös oman ammatillisen osaamisen kasvattamista, oman alan kollegoihin tutustumista sekä uusiin opetus- ja oppimistapoihin tutustumista. Oppilaitoksen kannalta opettajavaihdon uskottiin parantavan opiston näkyvyyttä ja kansainvälisen toimijan mainetta. Positiivisena vaikutuksena nähtiin myös opistojen verkostojen ja yhteistyötahojen laajeneminen. Lisäksi opetushenkilökunta koki, että opettajavaihdon kautta kurssitarjonta laajentuu verkko-opetuksen ja muiden opistojen oppimateriaalien kautta. Vaihdon hyötynä koettiin myös opetusmenetelmien ja -materiaalien kehittyminen ja monipuolistuminen sekä opiskelijoiden välisten yhteistyöverkostojen syntyminen.

Opettajavaihtokyselyssä kartoitettiin myös tekijöitä, jotka estävät tai vaikeuttavat vaihtoon osallistumista. Merkittävimpänä esteenä opetushenkilöstö koki tiedon puutteen vaihtomahdollisuuksista – jopa 40 prosenttia vastaajista koki tämän esteenä. Kolmannes oli sitä mieltä, että ulkomaiset kontaktiverkostot ovat puutteelliset, neljäsosalla taas ajankäyttö- tai aikatauluusteet rajoittivat osallistumista. Huomionarvoista on myös, että oman uskalluksen puute rajoitti lähes joka nel-

jännen vastaajan osallistumista. Sen sijaan vaihdon rahoitusta ei nähty merkittävänä ongelmana. Henkilökohtainen elämäntilanne rajoitti myös vaihtoon lähtemistä – perhe, pienet lapset ja muun työn sovittaminen rajoittivat noin viidenneksen osallistumista. Vajaa kolmannes ei ollut kohdannut esteitä lainkaan.

Kyselyssä opettajilta tiedusteltiin myös kiinnostusta opettajavaihtotoimintaan osallistumiseen tulevaisuudessa. Valtaosa oli kiinnostunut osallistumaan toimintaan jossain muodossa: joko matkustamalla eripituisille vaihtojaksoille ulkomaille, osallistumalla vaihtoon internetin kautta tai ottamalla vastaan vierailevia opettajia. Opistojen opettajille parhaiten soveltuva vaihto aika näyttäisi vastausten perusteella olevan kestoltaan noin yhden viikon pituinen tai lyhyempi. Enemmistö vastaajista piti ajatusta vaihtotoiminnan keskittämisestä opistoissa yhdelle vuosittain järjestettävälle vaihtoviikolle toimivana ideana ja sen uskottiin voivan lisätä myös kansallista ja kansainvälistä näkyvyyttä sekä opistojen sisällä että niiden ulkopuolella.

Vaihtotoiminnan kehittämisideoita

Koska kyselyn tulosten perusteella opetushenkilöstö koki merkittävimmäksi esteeksi opettajavaihtoon osallistumiseen puutteellisen tiedottamisen vaihtomahdollisuuksista, tulee erityisesti tiedottamiseen ja toiminnan näkyvyyteen panostaa mahdollisten liikkuvuuden esteiden vähentämiseksi. Tiedottaminen koskee sekä opistojen sisäisen tiedonjaon tehostamista että opistojen välisen viestinnän lisäämistä. Opettaja-vaihtoon liittyvän tiedon tulee olla ajantasaista, nopeasti päivitettävissä ja helposti opetushenkilöstön saatavilla

Vaihtotoiminnan yhtenäistämiseksi opistot tarvitsevat yhteisen tiedonhaun ja -jaon kanavan. Yhteistyökanavaksi ehdotetaan verkkoportaalin perustamista, josta opetushenkilöstöllä on helposti löydettävissä tiedot yhteistyöopistoista ja muista mahdollisista vaihtokohteista. Verkkoportaali mahdollistaa myös tietojen reaaliaikaisen päivittämisen ja mahdollisista muutoksista tiedottamisen. Sivusto voisi sisältää myös keskustelualueen opettajille sekä asiantuntija- ja kohde-esittelyjä. Lisäksi portaalin kautta voidaan kätevimmin toteuttaa vaihtotoiminnan yhtenäistämiseksi ehdotetun kiinteän vuosittaisen vaihtoajanjakson käytännön järjestelyt.

Opettajavaihdon toiminnan vakiinnuttamista varten ehdotetaan kullekin opistolle nimettävän opettajavaihdon koordinaattorin, joka vastaa vaihtotoiminnan koordinoinnista ja käytännön järjestelyistä ja joka on ajan tasalla mahdollisista vaihto- ja rahoitusohjelmista sekä opistoon tulevista ja vaihtoon lähtevistä opettajista. Koordinaattori toimii opistojen sisällä vaihtoon liittyvien asioiden tiedottajana muun opetushenkilöstön suuntaan sekä ylläpitää portaalia edustamansa opiston osalta.

Opettajavaihdon koordinaattori on tärkeäksi koetun vaihtotoiminnan jatkuvuuden kannalta keskeisessä roolissa.

Lopuksi

Opettajavaihtokyselystä kerättyjen vastausten perusteella Lemon hankeopiston opettajien halukkuus vaihtoon osallistumiseen on suurta. Opistojen tulisi siis aktiivisesti pyrkiä kehittämään vaihtotoimintaansa. Kehittämistoimien kautta opistojen opetushenkilöstön osaaminen vahvistuu, opetus monipuolistuu ja opetuksen laatu paranee sekä kansainvälinen yhteistyö lisääntyy. Opettajavaihdon ja kansainvälisen yhteistyön avulla edistetään myös muita nyky-yhteiskunnassa tärkeitä asioita, kuten opettajien ja opiskelijoiden kulttuurien tuntemusta, monikulttuurisia valmiuksia sekä elinikäistä oppimista.

Turun suomenkielisen työväenopiston opettajavaihtostrateginen työryhmä muotoili ehdotuksen Lemon-opistojen kansainvälisen opettajavaihdon visioksi:

"Opistojen kansainvälinen opettajavaihtotoiminta on aktiivista ja näkyvää, ja opetushenkilöstöllä on hyvät mahdollisuudet osallistua toiminnan eri muotoihin."

Laadukas aikuiskoulutus – avain opistojen toimeentuloon

Heli Kaldas, Haapsalun kansalaisopisto

Viron aikuiskoulutukseen on odotettavissa suuria muutoksia. Valmisteilla on uusi aikuiskoulutuslaki, joka tuo aikuiskoulutuslaitoksille monia uusia tehtäviä. Koulutuslaitoksiin kohdistuu uusia vaatimuksia, esimerkiksi dokumentaatioon, koulutuslissensien myöntämiseen ja Viron sivistystyön tietojärjestelmään syötettäviin tietoihin liittyen. Uudistusten laajempuna päämääränä on koulutuslaitosten laadun takaaminen ja sen nostaminen. Lemon-hankkeen tavoitteena on uudistaa ja kehittää Viron ja Suomen kansalaisopistoja rajat ylittävän yhteistyön kautta, ja tämä kannusti minua kirjoittamaan laadukkaasta johtamisesta ja toiminnasta aikuiskoulutuslaitoksissa.

Koulutuskeskukset tarvitsevat muutoksia

Aikuiskoulutuksen laatu on aihe, joka on viime vuosina saanut osakseen suurta huomiota. Vuonna 2010 alettiin Viron opetus- ja tiedeministeriön aloitteesta luoda uutta aikuiskoulutuslakia. Lakiehdotuksessa säädetään täydennyskoulutuslaitoksille pakollinen sisäinen arviointi, jonka tarkoituksena on olla yksi koulutuslaitosten jatkuvan edistämisen ja kehityksen väline.

Viron Vapaan Sivistystyön Liittoon (Eesti Vabaharidusliit) kuuluu nyt 80 organisaatiota, mukaan lukien kansalaisopistoja, kansanopistoja, opintopiirejä ja -seuroja, koulutuskeskuksia ja opintokeskuksia. Ne kaikki ovat voineet valita nimensä vapaasti yksityiskoulu- ja aikuiskoulutuslakien mukaisesti, mutta nämä vuonna 1993 voimaan tulleet lait eivät enää vastaa tämän päivän tarpeisiin.

Paitsi laki, myös koulutuskeskukset tarvitsevat nyt muutoksia. Monista pienistä seuroista ja yhdistyksistä on kehittynyt lukuvuotta noudattavia kansalaisopistoja ja kansanopistoja. Tällaiset opistot pyrkivät tarjoamaan koulutusta monella eri alalla. Ne aloittavat opetuksensa syyskuussa ja lopettavat toukokuussa. Ja jos mahdollista, ne järjestävät myös kesäkursseja ja leirejä. Kansalaisopistot kykenevät toteuttamaan monenlaisia Euroopan unionin hankkeita ja koulutusohjelmia. Mitä ihmeellistä siinä sitten on niin, kysyvät monet. Vastaus kuuluu: toteuttaakseen erilaisia hankkeita kansalaisopiston on järjestettävä suuri määrä maksullisia koulutuksia, ja se ei tänä päivänä ole kovin helppoa. Siksi aikuiskoulutuslaitosten tulee löytää välineitä paremman toimeen-

tulon ja laadukkaamman johtamisen saavuttamiseksi.

Organisaation johtajan ensimmäinen tehtävä on laatujohtamisen periaatteiden tiedostaminen, niiden esittely henkilöstölle ja vetovastuun ottaminen koko prosessista. Oppilaitoksen kaikkien jäsenten pitäisi tietää vastaukset kysymyksiin: *miksi, miten, milloin, millaisella tavalla?*

Aikuiskoulutuksen laadun takaamisen mahdollisuudet

Maailman parhaissa opetusjärjestelmissä on ymmärretty, että asiaa, jota ei mitata, ei voi myöskään parantaa.² Myös P. Drucker väittää: “Jos haluatte saavuttaa jotain, mitatkaa sitä. Jos ette kykene mittamaan sitä, unohtakaa koko asia.”³ Laadukkaasta organisaatiosta puhuttaessa puhumme ennen kaikkea laatujohtamisesta ja laadunarvioinnista. Organisaation laatujohtamisesta alettiin puhua enemmän 1980-luvulla, ja laatujohtamisen periaatteita alettiin ottaa käyttöön sivistystyön parissa samoihin aikoihin. Yhdessä koulutuslaitosten yhä kasvavan autonomisuuden kanssa tämä mahdollistaa niiden entistä paremman arvioinnin.⁴

Viron ja monien Euroopan koulutuslaitosten laadun arvioinnin yhtenä teoreettisena lähtökohtana on EFQM-laatupalkintomalli, jonka omistaa vuonna 1988 perustettu yleishyödyllinen yhdistys *European Foundation for Quality Management* (EFQM)⁵. Mallia voidaan käyttää itsearvioinnin välineenä, organisaation yhteisen kielen ja käsitystavan perustana, olemassa olevien toimintojen kehyksenä ja organisaation johtamisjärjestelmän rakenteena. Edellämainitut ovat tärkeitä osa-alueita myös koulutuslaitoksille ja vaativat jatkuvaa seurantaa.

EFQM-laatupalkintomalli perustuu kahdeksaan periaatteeseen: 1) tuloshakuisuus; 2) asiakaskeskeisyys; 3) johtaminen ja tavoitteen yhtenäisyys; 4) prosesseihin ja faktoihin nojautuva johtaminen; 5) työntekijöiden kehittäminen ja osallistaminen; 6) jatkuva oppiminen; innovaatio ja kehitys; 7) kumppanuuden kehittäminen; 8) yrityksen sosiaalinen vastuu.⁶ Jotta EFQM-mallia voidaan yleensä käyttää organisaation laadun arvioimiseen ja jotta siitä olisi myös mahdollisimman paljon hyötyä, tulee ensin selvittää, ovatko mallin toimintaperiaatteet organisaatiolle lainkaan hyväksyttäviä.⁷ Organisaation johdon on tiedettävä varmasti, että henkilöstö on valmis omaksuma näitä periaatteita ja hyväksymään koko prosessin. Jos johto ei kykene motivoimaan työntekijöitä riittävästi ja selvittämään heille arvioinnin tarpeellisuutta, voi arviointiprosessi muuttua vaivalloiseksi. Jos prosessiin ei suhtauduta vakavasti, se on täysin hyödytön. Johdon tehtävä on ohjata ihmisiä⁸ ja ohjaamalla tulisi pyrkiä toiminnan tuloksellisuuteen.

Koulutuslaitosten kontekstissa, mukaan lukien aikuisoppilaitokset, laatujohtamisen periaatteita käytetään yleensä itsearvioinnin apuna. Näin saadaan palautetta kaikilta organisaation johtamistasoilta, jäse-

niltä ja sidosryhmiltä. Johto voi saada arvokasta tietoa organisaationsa vahvoista puolista sekä alueista, joita pitäisi kehittää. Koska itsearviointin pääasiallinen tavoite on organisaation toimivuuden parantaminen, sen täytyy liittyä johtamisprosesseihin ja erityisesti strategian ja liiketoiminnan suunnitteluun. Johtamisen on keskityttävä tulosten saavuttamiseen taloudellisen ketjun koko mitalla.⁹

Arviointimallin luomiseen ja soveltamiseen oleellisesti vaikuttavia tekijöitä ovat organisaation koko, resurssit, organisaatiokulttuuri, arviointin toteuttamisen syyt ja tavoitteet sekä varmasti myös se, tukevatko organisaation arvot yleensä itsearviointin toteuttamista.¹⁰

Esimerkkejä Euroopan aikuiskoulutuksessa sovellettavista laatujohtamisen ja laadunarvioinnin mahdollisuuksista

Euroopassa laadunvarmistamista on edistetty johdonmukaisesti ja laadunvarmistuksen tarve nousee jatkuvasti esiin erilaisissa strategia-asiakirjoissa. Esimerkiksi eurooppalaisen tutkintojen viitekehyksen perustamisen asiakirja viittaa laadun arvioinnin tarpeellisuuteen, ja arviointitapoina tuodaan esille johdonmukaiset arviointimenetelmät, itsearviointi ja ulkoinen arviointi. Lisäksi painotetaan, että arviointitulosten on oltava sidosryhmille (opiskelijat, opettajat, työnantajat, itsehallintoelimet jne.) helposti saatavilla ja että arviointia on sovellettava arvioinnin kohteena olevaan koulutusjärjestelmää.¹¹

Myös Viron aikuiskoulutuksen kehityssuunnitelmassa 2009–2013¹² on yhtenä tavoitteena tuotu esiin edellytysten luominen aikuisille oman koulutustasonsa tai pätevyytensä nostamiseksi laadukkaan koulutuksen kautta. Koska Viro on Euroopan unionin jäsen, on järkevää ottaa koulutuslaitosten (mukaan lukien aikuiskoulutuslaitokset) laadun arvioinnin perustaksi Euroopan unionin ohjeet ja suositukset, ja sopeuttaa ne Viron tarpeisiin ja mahdollisuuksiin.

Viron aikuiskoulutuksen laadun arvioimiseksi voidaan tietenkin luoda myös uusi malli, mutta olen itse sitä mieltä, että ensin kannattaa katsoa, mitä tällä alalla on jo tehty. Euroopassa on toteutettu monia projekteja ja analyyskejä aikuisoppilaitosten laadun arvioinnin alalla. Esimerkiksi Pohjoismaiden aikuiskoulutusverkosto *Nordic Network for Adult Learning* (NLV) on julkaissut katsauksen Pohjoismaissa sovellettavista laadunvarmistusjärjestelmistä¹³ ja verkoston kotisivujen kautta löytyy tarvittava tieto laadunarvioinniksi toteuttamiseksi. Lisäksi aikuiskoulutusopisto tai -yhdistys voi monessa Euroopan valtiossa hakea EQM- laadutunnusta (*European Quality Mark*). EQM oli Recall-projektin (*Recognition of Quality in Lifelong Learning*) puitteissa kehitetty nonformaalin koulutuksen laadunvarmistuksen kriteeri. EQM-mallia sovelletaan kahdeksassa Euroopan maassa: Islannissa, Tanskassa, Italiassa,

Liettuassa, Norjassa, Portugalissa, Sloveniassa ja Englannissa. Kaikki asiasta kiinnostuneet saavat lisätietoa EQM:n kotisivuilta ja mallia voi halutessaan myös käyttää ilmaiseksi.

EQM-malli muodostettiin kokonaisvaltaisen laatujohtamisen periaatteiden pohjalta ja lisäksi perusteena on sekä ISO- että EFQM-laatumallin laadun arvioinnin kriteereitä¹⁴.

Virossa on monta vuotta kehitetty koulutuslaitosten itsearviointia ja ulkoista arviointia. Yleissivistävässä koulutuksessa koulujen arviointimallien perustana on EFQM-laatumalli ja vanhimmat niistä ovat käytössä Tallinnassa, jossa on toteutettu erilaisia kilpailuja¹⁵. Lisäksi Viron ammattikoulutusjärjestelmässä sovelletaan Innove-säätiön sekä opetus- ja tiedeministeriön vetämää laatunpalkinto-kilpailua, ja Archimedes-säätiö järjestää Viron yliopistokoulutusjärjestelmässä *Kvaliteedikindlustamine kõrgkoolis* (laadun takaaminen korkeakouluissa) -ohjelmaa.

Myös Viron aikuiskoulutuksessa on kokemusta laadun arvioinnista: Viron vapaan sivistystyön liitto EVHL järjesti vuosina 2006 ja 2009 koulutuskeskusten itsearvioinnin, jossa arvioitiin oppilaan, oppilaan työnantajan, henkilöstön ja opettajan, koulutuslaitoksen omistajan ja paikallisen itsehallinnon tyytyväisyyttä¹⁶. Arvioinnin mallin laati sen soveltaja EVHL ottaen huomioon oppilaitoksen päämäärät, tavoitteet ja sidosryhmien odotukset. Tiedot kerättiin kyselyjen avulla. Oppilaitoksen johtajat toteuttivat oppilaiden ja opettajien avulla sisäisen arvioinnin. Itsearviointi toteutettiin noin 40:ssä vapaan sivistystyön opistossa – tämä on pieni prosentti kaikista Virossa toimivista yksityisistä täydennyskouluttajista. Opetus- ja tiedeministeriön arvion mukaan koulutusluvan omaavia yksityisiä täydennyskoulutuksen tarjoajia on noin 400 ja ilman koulutuslupaa toimivia tarjoajia noin 1100¹⁷. Monissa maissa ei ole mahdollista toimia aikuisten kouluttajana ilman koulutuslupaa. Aikuiskoulutuksen toimialaa onkin tarpeen säädellä tarkemmin, ja nimenomaan lakiuudistuksen avulla. Sekä valtiolla että yksityishenkilöillä on oikeus tietää, millainen on koulutuskeskuksen ja sen tarjoaman koulutuksen laatu.

Suomessa koulutuslaitoksilla on oikeus vaatia sisäisen arvioinnin rinnalle epävirallista arviointia opettamis- ja opiskelutoiminnastaan; järjestelmällistä, virallista ulkoista tarkkailua ei ole¹⁸. Tästä voi päätellä, että arvioinnin tarkoituksena ei enää ole täyttää ulkoisten tarkkailijoiden vaatimuksia, vaan toteuttaa tietoista itsearviointia. Suomesta voi mainita hyviä esimerkkejä ammattikoulutuksen laatujohtamisesta, jossa sovelletaan EFQM-laatumalliin perustuvaa, sopeutettua mallia¹⁹. Laadunarviointia sovelletaan myös aikuiskoulutuksen alalla, jossa järjestetään kansalaisopistojen välisiä laatukilpailua. Kansalaisopistot ovat Virossa toimivien vapaan sivistystyön opistojen kaltaisia oppilaitoksia ja niiden välinen laatukilpailu on järjestetty jo kuusi kertaa²⁰. Kilpailun tavoite on tehdä kansalaisopistoista ihmisille kiinnostavampia ja antaa

opiston omistajalle yleiskatsaus opiston vapaan sivistystyön laadusta.

Suomessa kyllä sovelletaan laadun johtamista ja sen arviointia, mutta niiden käyttöönotto ei läheskään aina tapahdu ongelmitta. Joillakin oppilaitoksilla on vaikea käsittää erinomaisuuden malliin perustuvan laatujohtamisen menetelmiä. Ongelmien syinä on tuotu esiin puutteellinen suunnittelu, uskon puute valmiita malleja kohtaan, epämääräinen työnjako, asioiden epäselvyys, jäykät henkilösuhteet, vähäinen sitoutuminen ja paljon muuta²¹. Tästä voi päätellä, että laadun arviointiin liittyvät ongelmat ovat samanlaisia Suomessa ja Virossa. Tämä saa entistä vakuutuneemmaksi siitä, että ennen mitä tahansa uudistusta pitää tehdä selvityksiä ja antaa koulutusta.

Kuvatut laadunarvioinnin mallit Virossa ja Euroopassa muodostavat vain pienen osan menestyksellisesti sovellettavista koulutuslaitosten laadun arvioinnin malleista. Näitä kaikkia malleja yhdistää se, että perusteeksi on otettu yhtenäisen laatujohtamisen periaatteet.

Yhteenveto

Yleisesti arvioinnin tarkoituksena ei enää ole täyttää ulkoisten tarkkailijoiden vaatimuksia, vaan toteuttaa tietoista itsearviointia. EFQM:n erinomaisuusmalli on pohjana monien organisaatioiden laadun arvioinnille, mukaan lukien koulutuslaitokset, ja tämän laatumallin avulla on luotu monia laatuarvioinnin malleja Euroopassa ja Virossa.

Euroopassa on toteutettu monia tärkeitä hankkeita aikuiskoulutuslaitosten laadun arvioinnin tukemiseksi. Viro voi liittyä EQM:n tai NLV:n verkostoon ja hyväksyä Euroopassa käytettäviä laadunarvioinnin malleja valtion tasolla. On myös mahdollista kehittää uusi malli, joka pohjautuu laatujohtamisen periaatteisiin, tukee kokonaisvaltaista lähestymistapaa ja sopii erilaisille aikuiskoulutuslaitoksille.

Viron aikuiskoulutuslakiehdotuksen mukaan aikuiskoulutuslaitosten tulee ottaa käyttöön uuden lain määräykset vuoden 2015 loppuun mennessä. Aikaa on siis riittävästi, jotta tarpeelliset valmistelut saadaan tehtyä ja mahdollisesti tarvittavat pilottiprojektit toteutettua ajoissa. Opetus- ja tiedeministeriön tulisi kääntää huomio sisäisen arvioinnin tavoitteisiin ja arvioinnin tarpeellisuuden selvitystyöhön, sillä koulutuslaitokset haluavat ennen lain pakollista soveltamista tietää: miksi, miten, milloin ja millaisella tavalla.

Viitteet

- Täiskasvanute koolituse seaduse eelnõu (seisuga 05.01.2011). Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium.
- ² *Kuidas maailma tulemuslikumad haridussüsteemid on jõudnud tippu?* OECD, 2008 [29.10.10].
<http://www.hm.ee/index.php?048181>
- ³ Siteerattu kirjasta Jaak Leimann, Per-Hugo Skärvad, Juhan Teder. *Strateegiline juhtimine*. Tallinn: Külim, 2003.
- ⁴ *Sisehindamisalane uuring. Lõpparuanne*. Koostaja Toomas Kink. Haridus- ja Teadusministeerium, 2008 [28.01.2011].
www.hm.ee/index.php?popup=download&id=9632
- ⁵ EFQM. *Täiuslikkuse hindamine*. Praktiline teejuht organisatsiooni enesehindamise strateegia edukaks väljatöötamiseks, elluviimiseks ja ülevaatuseks [02.11.2010].
http://files.eaq.ee/taiuslikkusmudel/taiuslikkuse_hindamine.pdf
- ⁶ EFQM. *EFQM-i täiuslikkusmudel*. Suurte organisatsioonide, operatsiooni- ja äriüksuste versioon [02.11.10].
<http://files.eaq.ee/taiuslikkusmudel/taiuslikkusmudel.pdf>
- ⁷ Tiia Tammaru. Ülevaade võimalikest mudelitest sisehindamise läbiviimisel. *Õppeasutuse sisehindamine*. Toimetaja Maie Kitsing. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium, 2008, lk 69–100.
- ⁸ Peter F. Drucker. *Juhtimise väljakutsed 21. sajandiks*. Tallinn: Pegasus, 2003.
- ⁹ Samassa.
- ¹⁰ Tiia Tammaru. Ülevaade võimalikest mudelitest sisehindamise läbiviimisel. *Õppeasutuse sisehindamine*. Toimetaja Maie Kitsing. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium, 2008, lk 69–100.
- ¹¹ *Euroopa kvalifikatsiooniraamistiku loomise kohta elukestva õppe valdkonnas*. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu soovitus, 23. aprill 2008 [03.11.10].
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:111:0001:0007:ET:PDF>
- ¹² *Täiskasvanuhariduse arengukava 2009–2013*. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium, 2009.
- ¹³ *Systematic quality assurance in adult learning*. Nordic tiles in a mosaic. Nationellt centrum för flexibelt lärande, 2008 [01.01.2011].
<http://www.nordvux.net/page/578/kvalitetsnatverk.htm>
- ¹⁴ *European Quality Mark. Business Model* [03.01.2011].
<http://www.europeanqualitymark.org/home>
- ¹⁵ *Tallinna haridusasutuste sisehindamine ja tunnustamine*. Koostajad Signe Kast, Meelis Kond. Tallinn: Tallinna Haridusamet, 2008.
- ¹⁶ *Vabahariduslike koolituskeskuste sisehindamise kokkuvõte 2010. aastal*. Koostaja Ivo Eesmaa. Tallinn: Eesti Vabaharidusliit, 2010 [02.01.2011].
http://www.vabaharidus.ee/public/files/EVHL_Sisehindamisraport_2010_veebi_18_10_10.pdf
- ¹⁷ *Eratäiendkoolitajate küsitlus*. Haridus- ja Teadusministeerium, 2010 [28.01.2011].
http://www.vabaharidus.ee/public/files/2010_erakoolitajate_kysitus.pdf
- ¹⁸ *Kuidas maailma tulemuslikumad haridussüsteemid on jõudnud tippu?* OECD, 2008 [29.10.10].
<http://www.hm.ee/index.php?048181>
- ¹⁹ *Rekomendation om kvalitetsledning för yrkesutbildningen*. Helsingfors: Universitetsstryckeriet, 2008 [01.11.10].
http://www.opf.fi/download/46598_rekommendation_om_kvalitetsledning_for_yrkesutbildningen.pdf
- ²⁰ *Kvalitetsutmärkelse för medborgarinstitut*. Helsingfors: Undervisningsministeriet, 2010 [12.10.2010].
http://www.opf.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/opf/embeds/121256_kvalitetsutmarkelse_2010.pdf
- ²¹ Pentti Nikkanen, Heiki K. Lyytinen. *Õppiv kool ja enesehindamine*. Tartu: El Paradiso, 2005.

Kansalaisopistot vapaan sivistystyön kentässä

Pertti Jääskä, Porvoon kansalaisopisto

Nykytila

Vapaa sivistystyö on tärkeä osa suomalaista aikuiskoulutusjärjestelmää. Erityyppiseen aikuisopiskeluun osallistuu vuosittain lähes 1,7 miljoonaa henkilöä. Tästä yli puolet on vapaan sivistystyön koulutusta, suurelta osin kansalaisopistoissa tapahtuvaa opiskelua.

Vapaan sivistystyön opintojen katsotaan edistävän sekä yksilöiden hyvinvointia että yhteisöllisyyttä ja sosiaalista pääomaa. Vapaalla sivistystyöllä on oma laki, joka on toiminta- ja rahoituslaki. Kansalaisopistoja lukuun ottamatta pääosa vapaan sivistystyön oppilaitoksista on omistuspuhjaltaan yksityisiä.

Vapaan sivistystyön juuret ovat pohjoismaisessa kansansivistysperinteessä. Vapaa sivistystyö muodostuu pitkän kehityksen tuloksena syntyneestä oppilaitosten verkostosta ja niiden antamasta opetuksesta. Koulutukselle on ominaista, että koulutuksen tavoitteista ja sisällöistä päättävät oppilaitosten ja organisaatioiden taustayhteisöt pääsääntöisesti itse ylläpitämislupansa rajoissa. Koulutusta ei säädelä opetussuunnitelmin tai tutkinnon perustein. Olennainen piirre on ollut myös osallistumisen vapaaehtoisuus.

Vapaan sivistystyön lait ovat olleet perinteisesti valtionapulakeja, joissa toiminnan sisältöä on säädelty suhteellisen vähän.

Vapaan sivistystyön oppilaitosten määrä 1.1.2009 oli seuraava:

Taulukko 1.

Vapaan sivistystyön oppilaitokset	
Kansalaisopistot	206
Kansanopistot	88
Kesäyliopistot	20
Opintokeskukset	11
Liikunnan koulutuskeskukset	14, joista 11 valtakunnallista ja 3 alueellista
Yhteensä 339 oppilaitosta	

Vapaan sivistystyön työmuotojen ylläpitäjärakenne vaihtelee. Kansalaisopistot ovat valtaosin kuntien ylläpitämiä (187). Neljää opistoa

ylläpitää kuntayhtymä. Yksityinen yhteisö tai säätiö on 26 opiston ylläpitäjänä. Kansalaisopistojen ylläpitorakenne on parhaillaan voimakkaassa muutosvaiheessa meneillään olevan kunta- ja palvelu-rakennuudistuksen yhteydessä.

Vapaan sivistystyön oppilaitokset voivat järjestää myös koulutusta tukevaa tai siihen läheisesti liittyvää kehittämis- ja palvelutoimintaa (maksullista palvelutoimintaa). Vapaan sivistystyön tarkoituksellaisissa on säädetty "elinikäisen oppimisen periaatteen pohjalta tukea yksilöiden persoonallisuuden monipuolista kehittymistä ja kykyä toimia yhteisöissä sekä edistää kansanvaltaisuuden, tasa-arvon ja moniarvoisuuden toteutumista suomalaisessa yhteiskunnassa". Kansalais- ja työväenopistot ovat paikallisiin ja alueellisiin sivistystarpeisiin pohjautuvia oppilaitoksia, jotka tarjoavat mahdollisuuksia omaehtoiselle oppimiselle ja kansalaisvalmiuksien kehittämiseksi.

Avoim yliopisto

Avoimen yliopiston alkuvuosista alkaen vapaan sivistystyön oppilaitoksilla on ollut aivan keskeinen merkitys, kun avointa yliopisto-opetusta on pyritty toteuttamaan yliopistopaikkakuntien ulkopuolella. Yhteistyö on auttanut avointa yliopistoa toteuttamaan alueellista tasa-arvototeuttamista. Yhteistyön merkitys on positiivisella tavalla kirjattu niin avoimen yliopiston strategiaan kuin Elinikäinen oppiminen yliopistoissa työryhmän suosituksiin ja moniin muihin dokumentteihin.

Maahanmuuttajakoulutus

Maahanmuuttajakoulutuksesta vastaa varsinaisesti työhallinto, mutta työvoimapolitiittista koulutusta ei ole välttämättä tarjolla jokaisessa yksittäisessä kunnassa. Tästä syystä vapaan sivistystyön oppilaitosten ja aikuiskoulutuksen merkitys korostuu näillä alueilla.

Maahanmuuttajien koulutustarpeet vaihtelevat. Erityisesti ne henkilöt, jotka eivät ole työnhakijoina työvoimatoimistoissa, tulevat opiskelemaan kansanopistoihin ja kansalais- ja työväenopistoihin ja muihin vapaan sivistystyön oppilaitoksiin. Rinnasteisen koulutuksen lisääntymisen myötä omaehtoiseen aikuiskoulutukseen piiriin tulee yhä enemmän myös työhallinnon asiakkaita.

Rahoitus

Valtio rahoittaa vapaan sivistystyön koulutusta valtionosuuksina. Koulutuksen rahoituksessa ei ole lakisääteistä kunnan rahoitusosuut-

ta. Oppilaitoksille voidaan lisäksi myöntää hakemuksesta harkinnanvaraisia valtionavustuksia. Näitä ovat kehittämis-toimintaan ja perustamishankkeisiin myönnettävät valtionavustukset sekä ylimääräiset avustukset.

Taulukko 2.

Kansalaisopistojen valtionosuus- ja valtionavustusrahoitus vuonna 2011			
	Valtionosuus	Valtionavustukset	Yhteensä
mom 29.30.30			
Kansalaisopistot	91 026 000	2 630 000	93 656 000

Kansalaisopistojen yksikköhinnan laskennassa on siirrytty yhteen yksikköhintaan. Yksikköhinnan porrastus säilytettiin kuitenkin tiheästi asutuissa kunnissa siten, että yksikköhinta on viisitoista prosenttia muita korkeampi kansalaisopistoissa, joiden sijaintikunnan asukastiheys on yli sata.

Tulorakenne

Kansalaisopistoissa laskennallisen ja harkinnanvaraisen valtionosuusrahoituksen lisäksi tulorakenne muodostuu ylläpitäjien rahoituksesta, opiskelijamaksuista ja maksullisesta palvelutoiminnasta. Laskennallisen valtionosuuden mukaiset tulot muodostuvat kokonaisuudessaan vapaan sivistystyön lain piiriin kuuluvasta toiminnasta.

Kansalaisopistoissa on huomionarvoista ylläpitäjien käyttötalouden menoihin osoittaman rahoituksen huomattava osuus. Myös opiskelijamaksuilla on kansalaisopistoissa erittäin suuri merkitys. Aikuisen opintotietotyypin avustuksella on mahdollista järjestää koulutusta siten, että avustus kohdennetaan aliedustettujen ryhmien kurssimaksujen alentamiseen. Näille ryhmille nimenomaan opiskelumaksut muodostuvat usein esteeksi koulutukseen osallistumiselle. Näin toimien edistetään samalla koulutuksen tasa-arvoa.

Tulevaisuus

Ikäluokka- ja väestömuutokset heijastuvat maan eri alueilla eri tavoin koulutuksen kysyntään; ikääntyvän väestön sivistystarpeiden voidaan arvioida kohdistuvan erityisesti kansalaisopistojen työhön. Valtioneuvoston kanslian asettaman ikääntymispolitiikan selvityshankkeen puitteissa on laadittu selvitykset ikääntymiskehityksen vaikutuksista ja varautumisen vaatimista toimenpiteistä. (VNK:n julkaisuja 1/2009).

Selvitykset osoittavat, että työurien pidentämiseksi on monipuoli-

lisesti panostettava nuorten koulutukseen pääsyn ja työmarkkinoille sijoittumisen nopeuttamiseen sekä aikuisväestön osaamiseen eläkkeellesiirtymisiän nostamiseksi. Lisäksi hankkeen puitteissa laaditut selvitykset osoittavat, että on pyrittävä eri tavoin tukemaan senioriväestön hyvinvointia ja osallistumista. Näissä tehtävissä myös vapaalla sivistystyöllä on tärkeä rooli.

Vapaaseen sivistystyöhön ja kansalaisopistoihin maahanmuuton kasvu ja kansainvälistyminen heijastuvat erityisesti kielikoulutuksen sekä muun yhteiskuntaan integroivan koulutuksen lisääntyvänä kysyntänä. Vaikka maahanmuuttajaväestön ikärakenne on koko väestön ikärakennetta nuorempi, myös maahanmuuttajataustaisen aikuisväestön koulutustarpeet ovat mittavia. Työhallinto (käytännössä työvoimatoimistot) vastaavat työkäisen aikuisväestön kotouttamiskoulutuksesta mutta sen toteuttamisessa tarvitaan toimivaa yhteistyötä kuntien ja koulutuksen järjestäjien kanssa.

Työhallinto vastaa myös luku- ja kirjoitustaidottomien maahanmuuttajien koulutuksesta. Maahanmuuttajien määrä ja osuus omaehtoisessa ammatillisessa aikuiskoulutuksessa sekä korkeakoulutasolla on kasvussa. Tulevaisuudessa kansalaisopistojen merkitys kasvaa maahanmuuttajien ensivaiheen koulutuksen järjestäjänä.

Globalisaatio, työelämän ja työmarkkinoiden muutos heijastuvat myös vapaan sivistystyön tehtäviä, sisältöä ja tasa-arvon vahvistamispyrkimyksiä koskevin haasteina. Ilmastonmuutokseen, globaaliin talouteen ja kestäväan kehitykseen liittyvän tietämyksen lisääminen on 2000-luvun kansansivistyksen suuria haasteita. Työelämän kiihtyvän muutoksen vastapainona tarvitaan myös vapaassa sivistystyössä uusia panostuksia työkäisen aikuisväestön hyvinvointiin ja jaksamiseen. Globaalin talouden ilmiöt sekä tieto- ja viestintäteknologian kehityksen vaikutukset heijastuvat monin tavoin kansalaisten elämään ja synnyttävät uusia tasa-arvo- ja polarisaatoriskejä. Nämä korostavat vapaan sivistystyön tehtäviä yhteiskunnan eheyden, tasa-arvon, yhteisöllisyyden ja aktiivisen kansalaisuuden vahvistajana.

Tieto- ja viestintäteknologian merkitys kasvaa koko ajan sekä työelämässä että koko elinympäristössä. Entisestään vahvistuvia käyttöympäristöjä ovat mm. henkilökohtainen viestintä, liiketoimintaprosessit, asiantuntijatyö, paikantamisteknologia, järjestelmien integrointi, hyvinvointiin, terveyteen, viihteeseen, kulttuuriin ja koulutukseen liittyvät innovaatiot, laitteisiin yhdistetty ”älykkyys”, ns. agenttiteknoologia (esim. erilaiset varaus- ja tiedonhakuprosessit), automaattinen median siirto ja erilainen sensoriteknoologia (esim. reaaliaikainen prosessien seuranta).

Tämä toimintaympäristön muutos edellyttää vapaalta sivistystyöltä, ja myös kansalaisopistoilta erittäin hyvää kysyntä- ja asiakaslähtöisyyttä. Aikuisten koulutustarpeet eriytyvät jatkuvasti, jonka vuoksi aikuiset koulutuksen asiakaskuntana ovat hyvin heterogeeninen ryh-

mä. Aikuiskoulutuksen asiakkaina on runsaasti myös erityisneuvontaa tarvitsevia kansalaisia, kuten työelämän ulkopuolelle jääneet, puutteellisen pohjakoulutuksen saaneet, oppimisvaikeuksista kärsivät ja maahanmuuttajat. Aikuiskoulutuksessa tarvitaan hyvin toimivat tieto-, ohjaus- ja neuvontapalvelut, joiden tehtävänä on ohjata kansalaiset elämäntilanteensa ja tarpeidensa mukaiseen koulutukseen ja tukea heitä koulutuksen läpi viennissä.

Tässä uudessa toimintaympäristössä aikuiset tarvitsevat myös uudenlaista medialukutaitoa. Taitoa tarvitaan digitalisoitujen laitteiden toimintaperiaatteiden ymmärtämiseksi ja käyttämiseksi sekä digitaalisten palvelujen hyödyntämiseksi. Mutta vaatimus medialukutaidosta ei rajoitu pelkkään tekniseen taitoon. Se tarkoittaa myös aikuisten kykyä luoda merkityksellinen suhde sähköisen median eri muotoihin ja niissä tarjottuihin uusiin sisältöihin, joiden merkitys kaikenlaisen informaation levityksessä kasvaa nopeasti. Medialukutaitoon kuuluu kriittinen kyky arvioida uusissa muodoissa tarjotun informaation luotettavuutta. Vapaan sivistystyön oppilaitosten keskeinen tehtävä on tietoyhteiskunnan vaatimien valmiuksien opettaminen erityisesti niille väestöryhmille, jotka eivät ole saaneet tarvittavia perustietoja kouluaikana.

Viime aikojen keskustelussa on nostettu esille myös sosiaalisen median käsite. Se viittaa internetin vuorovaikutteisiin ryhmätyö- ja julkaisujärjestelmiin. Tyypillistä sosiaalisen median järjestelmille on, että osallistujat voivat tuottaa sisältöjä, muokata niitä, kommentoida, keskustella, jakaa aineistoja ja verkottua keskenään. Kyse ei ole pelkästään välineistä, vaan sosiaalisesta toiminnasta. Ei seurustella koneen kanssa vaan samaa palvelua käyttävien ihmisten kanssa. Kehitys kulkee kohti avoimia oppimisympäristöjä. Tämä asettaa vapaan sivistystyön oppilaitokset uuden haasteen eteen. Niiden on oltava mukana avoimien oppimisympäristöjen kehittämisessä, mikä tarkoittaa mm. verkkopedagogiikan eri muotojen hyödyntämistä. Samalla niiden tulee edelleen tarjota opiskelijoilleen mahdollisuus perinteiseen sosiaaliseen kohtamiseen ja vuorovaikutukseen.

Palvelukyky

Kansalaisopistot ovat entistä selvemmin eriytymässä ja profiloitumassa. Pienet, haja-asutusalueilla toimivat opistot kamppailevat heikenevän kuntatalouden seurausten kanssa. Pienenevän päätoimisen henkilökunnan mahdollisuudet opiston toiminnan kehittämiseen ovat heikot. Niiden toimintaa voidaan kuvata lähinnä vapaata sivistystyötä ylläpitäväksi, eivätkä ne pysty vastamaan koulutuksellisesti syrjäytyneiden tarpeisiin. Asutuskeskusten suuret opistot pystyvät sen sijaan lisäämään resurssejaan ja kehittämään toimintaansa. Ne voivat suun-

nata resurssejaan myös koulutuksellisesti syrjäytyneiden ryhmien aktivoimiseen.

Kansalaisopistojen toimintaan osallistuminen kasautuu koulutuksellisesti hyväosaisille naisille. Kansalaisopistojen kurssitarjonnassa tyydytetään raportin mukaan hetkellisesti ja välineellisesti tietyinä ajankohtana esiin nousevia koulutustarpeita ilman vapaan sivistystyön perustehtävän toteuttamiseen liittyviä tavoitteita. Tämän lisäksi kansalaisopistojen pitäisi pohtia omaan paikallisuuteensa perustuvaan sivistystehtävään nojautuen uusien osallistujaryhmien (lapset, nuoret, ikääntyvät) huomioon ottamista. Erot yksittäisten opistojen välillä toimintaedellytyksissä ja palvelukyvyssä ovat kasvamassa.

Kansalaisopistojen määrä vähenee nopeassa tahdissa yhdistymisten seurauksena. Opistojen välisen tasa-arvon näkökulmasta ei ole hyvä asia, että varakas kunta voi lisätä opiston saamaa valtionosuutta kasvattamalla opiston tuntiresursseja. Kuntarahoituksen osuus opiston taloudessa vaihtelee voimakkaasti kuntien taloudellisesta tilanteesta riippuen.

Artikkeli perustuu Opetusministeriön julkaisuun ”Vapaan sivistystyön kehittämissuunnitelma 2009–2012” - Opetusministeriön asettaman valmisteluryhmän loppuraportti. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:12.

Vapaan sivistystyön imago ja visio sosiaalisen median aikakaudella

Aleksander Jakobson, Tarton Sivistyneiden Liitto

Lemon-hankkeen yksi lähtökohta on parantaa aikuiskoulutuksen yhteiskunnallista imagoa ja uudistaa vapaan sivistystyön oppilaitosten visioita ja strategioita. Ennen hankkeen alkua vuonna 2008 suurin osa nykyisin hankkeeseen osallistuvista henkilöistä ei tiennyt, mikä on sosiaalinen media. He eivät omasta mielestään olleet aiemmin törmänneet siihen, vaikka monet olivat kirjoittaneet ja lukeneet sähköpostia, osallistuneet verkkokeskusteluihin ja toimineet erilaisissa verkostoissa. Monet olivat myös käyttäneet opiskelussaan tai opetuksessaan WebCT-, Moodle- tai Ning-ympäristöjä, jotka voi myös luokitella sosiaaliseen mediaan kuuluviksi.

Pelkästään opiskelussa ja opetuksessa käytettäviä sosiaalisen median sovelluksia on tällä hetkellä yli sata. Näihin kaikkiin perehtyminen veisi aikaa niin yksityishenkilöltä kuin myös organisaatiolta. Sen vuoksi hankkeen yhtenä lähtökohtana ollut ajatus saada ajan tasalle mm. vapaan sivistystyön oppilaitosten visiot ja strategiat, oli hyvin sopiva.

Strategisesta suunnittelusta

Strateginen suunnittelu on tavoitteiden asettamista ja niiden saavuttamisen arviointia, jo toteutettujen toimintojen ja tämänhetkisen tilanteen analysointia, johtopäätöksien tekemistä arviointien perusteella, uusien tavoitteiden asettamista sekä tavoitteiden saavuttamiseksi tarvittavien keinojen ja resurssien suunnittelemista.

Strateginen suunnittelu on kolmannen sektorin osalta yksityiseen ja julkiseen sektoriin verrattuna aika uusi ilmiö. Muodollisesti strategisen suunnittelun katsotaan alkaneen 1960- ja 1970-luvulla. Julkisen sektorin johtamisessa strateginen suunnittelu alkoi 1980-luvulla. Viron kolmannen sektorin organisaatioissa aloitettiin visioiden ja missioiden kehittäminen Viron uudelleen itsenäistymisen jälkeen 1990-luvulla, samoin SWOT-analyysien tekeminen ja kehityssuunnitelmien laatiminen. Usein kehityssuunnitelmien toteutus jäi kuitenkin vähäiseksi, konkreettiset ja mitattavat tavoitteet puuttuivat, myös keinot ja resurssit niiden toteuttamiseksi jne. Tämä on nykyäänkin yksi pääongelma vapaaehtoissektorin strategisessa suunnittelussa.

Useiden kirjoittajien mukaan kolmas sektori hyötyy strategisesta

suunnittelusta seuraavasti:

- strategisen ajattelutavan omaksuminen, organisaation oppimisen myötä toiminnan kehittyminen, myös sidosryhmien kesken;
- päätöksentekoprosessin kehittyminen;
- organisaation tehokkuuden kasvaminen;
- yhteiskunnallisen tehokkuuden lisääntyminen;
- prosessiin osallistuvien yhteistyökumppaneiden hyötyminen.

Strategiseen suunnitteluun on kehitetty ja otettu käyttöön monia erilaisia malleja, mutta ei ole olemassa yhtä universaalista strategisen suunnittelun mallia, joka sopisi kaikille organisaatioille. Sopiva malli löytyy strategisen suunnitteluprosessin avulla.

Olennainen osa suunnittelua on tilanteen analysointi, johon myös voidaan käyttää monia eri malleja. Yksi analysointiväline on ongelmapuu, jonka perussisältönä ovat yrityksen tai organisaation ongelmien määrittäminen, syy-seuraus -analyysi sekä perusongelman (-ongelmien) selvittäminen.

Ongelmat vapaassa sivistystyössä

Vuonna 2007 EVHL:n (Viron vapaan sivistystyön liitto) järjestämässä kirjallisessa kyselyssä ja seminaareissa koulutuskeskusten johtajat kertoivat, että pääasiallisia ongelmia oli yhdeksän:

- 1) vakaan rahoituksen puute;
- 2) puutteellisesti rahoitetut kehitystoiminnat;
- 3) teknisesti vajavaiset opetustilat;
- 4) vähäinen koulutustarpeiden tutkimus;
- 5) tukihenkilöstöä ei rahoiteta;
- 6) koulutuskeskusten vähäinen yhteistyö;
- 7) hyvien työntekijöiden, mukaan lukien hyvien opettajien, vähäisyys;
- 8) oikeusavun vähäisyys;
- 9) vähäinen yhteistyö paikallisen itsehallinnon ja toisten paikallisten yhteistyökumppaneiden välillä.

Kuitenkin Yhdysvaltain Kehitysyhteistyövirasto (USAID) arvioi jokavuotisessa Keski- ja Itä-Eurooppaa ja entistä Neuvostoliiton maita koskevassa tutkimuksessaan vuodelta 2007, että vapaan sivistystyön yhdistykset ja Viron kolmannen sektorin organisaatiot olivat alueen vahvimmat². Viron vapaaehtoissektorin heikkoutena on ennen kaikkea organisaatioiden taloudellisen kestävyuden takaaminen³. Valtiontalouden tarkastusviraston kertomuksessa Viron parlamentille (Riigikogule)⁴ kiinnitettiin myös paljon huomiota aikuiskoulutuksen puutteelliseen rahoitukseen.

Lemon-hankkeen alussa ajattelimme, että Viron ja Suomen vapaan

sivistystyön organisaatioilla olisi mahdollista löytää yhteisiä ongelmia, joita analysoidessa voisimme yhdessä kehittää tulevaisuusvisioita ja oppilaitosten strategista suunnittelua. Varsin pian kuitenkin selvisi, että virolaisten perusongelma – valtion tai paikallishallinnon budjetissa ei ollut säännöllistä rahoitusta oppilaitoksille – ei ollut Suomessa niin ajankohtainen kuin Virossa. Yhteisiä ongelmia varmasti on, mutta oppilaitosten johtamisessa ja toiminnan suunnittelussa tulee lähteä tyypillisistä perusongelmista. Nämä ovat eri maissa erilaisia ja konkretisoituvat myös eri tavalla eri oppilaitoksissa.

Yhdysvaltaistutkijat J. David Hunger ja Thomas L. Wheelen ovat määritelleet johtamisstrategian siten, että se on joukko sääntöjä, joiden avulla voidaan ratkaista kaikkein yleisimpiä ongelmia. Ongelmapuun menetelmää esiteltiin Lemon-hankkeen partnereille hankkeen Moodlessa ja monessa hankkeen kokouksessa, viimeksi Tarton työpajassa 11. lokakuuta 2010. Keskustelua tämän pohjalta ei kuitenkaan syntynyt. Tämä johtui ensinnäkin osittain siitä, että aikuiskoulutuksen strategisen suunnittelun katsotaan olevan ennen kaikkea valtion tehtävä. Toiseksi, yhteistyökumppanit eivät nähneet tarvetta oppilaitosten tilanteen analysointiin ja strategiseen suunnitteluun ja on mahdollista, ettei heillä ollut myöskään tarvittavaa valmiutta ja kiinnostusta asiaan. Mielestäni on kuitenkin tarpeellista tuoda esiin muutamia johtopäätöksiä sekä esitellä ja analysoida niitä ongelmapuun menetelmän avulla.

Ongelmapuun juuret

Kaavassa esitellään vapaan sivistystyön perus- eli avainongelmaan – säännöllisen rahoituksen puuttumiseen – vaikuttavia tekijöitä.

Oppilaitosten rahavirtaan vaikuttavat ennen kaikkea: valtio ja itsehallintoelimet, hankkeet, lahjoitukset, sponsorit ja koulutustoiminta.

- Virossa on ollut melko suuret odotukset sen suhteen, että valtio ja paikallishallinto tukisivat taloudellisesti aikuisoppilaitoksia, ja esikuvana tässä on ollut Skandinavian maiden paljon suurempi taloudellinen tuki aikuiskoulutukselle.

Valtion budjetissa oleva vähäinen rahoitus aikuiskoulutukselle on ongelma, jota aikuiskoulutuskeskukset eivät itse voi ratkaista. Valtion tulee löytää ratkaisu. Sen vuoksi tätä ongelmaa ei analysoida tässä tämän enempää. Viron parlamentissa (Riigikogu) onkin käsitellyssä uusi aikuiskoulutuslakiehdotus, jossa käsitellään myös aikuiskoulutuksen rahoitusta. Yksi lakiehdotuksen työversio on kirjoitettu seuraavasti⁶:

Täydennyskoulutuksesta, joka mahdollistaa persoonallisuuden, luovuuden, oma-aloitteisuuden ja sosiaalisen vastuun kehittymisen sekä elämässä tavoitettavien tietojen, taitojen ja kykyjen lisääntymisen, maksaa siitä kiinnostunut fyysinen tai juridinen henkilö. Sellaisen koulutuksen avustamiseksi voidaan osoittaa määrärahoja valtion ja kunnan tai kaupungin budjetista. Valtion budjetista tuetaan Opetus- ja tiedeministeriön kautta ainoastaan koulutusluvan omaavien aikuiskoulutuslaitosten opettajien ja rehtorien (johtajien) palkkakustannuksia.

- Olennainen rahoituslähde koulutuskeskuksille ovat olleet monenlaiset **hankkeet**.

Hankkeiden määrään vaikuttava syy-seuraus-yhteys:

HANKKEET ◀ OMARAHOITUS ◀ LAINAEHDOT

- " - ◀ PROJEKTIHAKEMUKSEN VAATIMAT RESURSSIT ◀ RAHAN PUUTE

Selvennys

Määrärahojen puute on merkittävä este uusien projektien suunnittelussa, syntyy suljettu ympyrä - hankkeita tarvitaan taloudellisen tilanteen parantamiseksi, mutta ei ole olemassa riittävää omarahoitusta eikä resursseja tehdä projektihakemusta.

Lahjoitusten ja sponsorien merkitys on perinteisesti Virossa ollut varsin vähäinen ja sen takia tätä asiaa ei ole hankkeen kuluessa analysoitu eikä kuvattu. Strategisen suunnittelun resurssisuunnitelmavaiheessa jokaisen organisaation tai laitoksen pitäisi pohtia ja ottaa käyttöön kaikki mahdolliset resurssit, mukaan lukien lahjoitukset, sponsorit ja vapaaehtoistoiminta.

- **Koulutustoiminta on** vapaan sivistystyön oppilaitosten pääasiallinen toimiala ja rahoituksen lähde.

Tätä kirjoittaja analysoi hiukan perusteellisemmin.

Kurssien määrään vaikuttava mahdollinen syy-seuraus-yhteys:

1. KURSSIT ◀ OPPILAIDEN LUKUMÄÄRÄ ◀ KYSYNTÄ ja LAATU

" - " ◀ HINTA

2. " - " ◀ MARKKINOINTI & PR ◀ RESURSSIT (RAHA JA OSAAMINEN)

" - " ◀ MARKKINOINTISTRATEGIA JA -KOULUTUS

3. " - " ◀ KILPAILU ◀ KILPAILIJOIDEN ANALYYSI

4. " - " ◀ KOULUTUSTARPEEN ANALYYSI

5. " - " ◀ YHTEISTYÖ ◀ YHTEISTYÖN STRATEGIA

Selvennys:

1. Kurssien määrä ja niiden taloudellinen tulos riippuu ymmärrettävästi opiskelijoiden lukumäärästä, joka puolestaan on sidoksissa siihen, miten hyvin opinto-ohjelmat vastaavat kysyntään ja mikä on

koulutuksen laatu; koulutuksen kokonaishinta puolestaan vaikuttaa opiskelijoiden lukumäärään.

2. Kurssien määrä ja tarjonnan menestyksellisyys riippuvat myös siitä, kuinka hyvin koulutuskeskukset osaavat tarjota kurssejaan ja kuinka hyvää niiden suhdetoiminta on. Tämä puolestaan on sidoksissa markkinointitaitoihin, ja onko taloudellisia edellytyksiä markkinoinnin oppimiseksi; hyvän markkinoinnin ja taitavan PR-toiminnan edellytyksenä on markkinointistrategian olemassaolo.

3. Koulutustoiminnan menestyksellisyys riippuu myös kilpailutilanteesta sekä siitä, kuinka hyvin kilpailijat tunnetaan eli kilpailijoista tehdystä analyysistä.

4. Opiskelijoiden määrä riippuu myös koulutustarpeen analysoinnista.

5. Koulutustoiminnan menestyksellisyyteen vaikuttaa myös yhteistyö kumppaneiden ja paikallishallinnon kanssa sekä tähän tehty strategia.

6. Sekä käsillä olevaa että myös edellistä syy-seuraus-yhteysriviä on suositeltavaa täydentää ja muuttaa koulutuskeskusten tarpeiden mukaisesti.

Yhteenvedo

Ongelmapuu-menetelmän ja käytetyn kirjallisuuden pohjalta syntynyt hakusanapilveä, joka on alla, voi suositella aikuiskouluttajille. Siihen on merkitty isommilla kirjaimilla ne toiminnot, sosiaalisen median välineet ja toimialat, joilla artikkelin tekijän mielestä on nyt ensisijainen merkitys koulutuskeskuksille.

Jokainen oppilaitos voi valita, millaisiin toimintoihin haluaa ensin keskittyä. Nämä riippuvat käytettävissä olevasta ajasta, materiaalisista resursseista, suunnittelutaidoista ja -kokemuksista, sekä monista muista tekijöistä. Joillekin joku hakusana ja sille vastaava toiminto on tärkeä, toiselle taas ei niin tärkeä.

Kuva 5. Hakusanapilvi

Ei ole olemassa yhtenäistä ja kaikille sopivaa toimintamallia eikä strategiaa. Kukaan ei tule nykyään sanomaan, mitä ja miten asiat tulee tehdä. Asiantuntijat voivat ainoastaan ohjata havaitsemaan kaikkein tärkeimmät kehityssuuntauokset ja -trendit. Nykyään tulee usein esiin, että pitkäaikaisia kehityssuunnitelmia ei kannata tehdä, koska ympäristö muuttuu liian nopeasti. Meidän täytyy oppia ja toimia samanaikaisesti.

Joitakin asioita voimme tehdä yhdessä, toisia toimintoja on järkevää tehdä erikseen. Esimerkiksi koulutuskeskusten rahoituskysymyksen osalta virolaisten ja suomalaisten yhteistyö hankkeen puitteissa ei ollut tarpeen, koska aikuiskoulutuksen rahoitusjärjestelmä on niin erilainen. Esitetyssä hakusanapilvessä on monia muita aikuiskoulutukseen ajankohtaisesti liittyviä teemoja ja toimintoja, joilla voimme tehdä ja olemme myös tehneet menestyksellistä rajat ylittävää yhteistyötä.

Viitteet

Kristiina Joost. *Strateegilise planeerimise rakendamine Eesti kolmanda sektori organisatsioonides – Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liidu liikmesorganisatsioonide näitel*. Magistritöö. Tartu, 2009.

² Samassa.

³ Samassa.

⁴ *Täiskasvanute täiendus- ja ümberõpe. Kas Euroopa Liidu rahaga parandatakse tööjõu kvalifikatsiooni ja konkurentsivõimet? Riigikontrolli aruanne Riigikogule*. Tallinn, 17. september 2010.

⁵ Thomas L. Wheelen, J. David Hunger. *Strategic Management & Business Policy*. Prentice Hall: 2006.

⁶ *Täiskasvanute koolituse seaduse muutmise tööversioon*. Seletuskiri, 17.09.2010.

Turun yliopisto
University of Turku

EUROPEAN UNION
EUROPEAN REGIONAL DEVELOPMENT FUND
INVESTING IN YOUR FUTURE

CENTRAL BALTIC
INTERREG IV A
PROGRAMME
2007-2013

New fruitful co-operation
and education for all

LEMON